

BRJ

วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์
BODHISASTRA REVIEW JOURNAL

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

Vol. 2 No. 2 July - December 2022

ISSN : 2651-1452 (Online)

วารสารโหราศาสตร์ปริทรรศน์
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565)

BRJ

ISSN: 2651-1452 (Online)
Bodhisastra Review Journal
Vol. 2 No. 2 (July – December 2022)

วารสารโหราศาสตร์ปริทรรศน์
สำนักงานมูลนิธิโหราศาสตร์ 117/241 หมู่ 9
ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11110
อีเมล: ajbjournal07@gmail.com

วารสารโศติศาสตร์ปริทรรศน์
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565

เจ้าของ: สำนักงานมูลนิธิโศติศาสตร์ 117/241 หมู่ 9 ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11110

บรรณาธิการ:

ศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม เลิศพงษ์ประเสริฐ

มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

กองบรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ ดร. พระวิเทศพรหมคุณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. วัลภา สบายยิ่ง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรวีรณัฐ องค์กรสิงห์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประดิษฐ์ วิศิษฏ์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอม หุระนันท์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิสมัย ธารเลิศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ รัตนพันธ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แหวนทอง บุญคำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร. สุพัฒน์ แยมอิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร:

วารสารโศติศาสตร์ปริทรรศน์ มีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

- ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

- ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

การส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์:

ผู้เขียนเตรียมต้นฉบับบทความตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสารและส่งในระบบที่เว็บไซต์วารสาร <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/BRJ/index> เปิดรับพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ตลอดทั้งปี

จุดมุ่งหมายและขอบเขต

วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์ (Bodhisastra Review Journal) ISSN: 2651-1452 (Online) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขา รัฐศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาการจัดการ สาขาศึกษาศาสตร์ และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ ด้านสังคมศาสตร์ ปีละ 2 ฉบับ โดยทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน ทั้งนี้จะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์บทความและผู้นิพนธ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความเช่นเดียวกัน (Double-Blind Peer Review) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

- บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับด้านสังคมศาสตร์ และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านสังคมศาสตร์
- บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

บทบรรณาธิการแถลง

วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์ (Bodhisastra Review Journal) ฉบับนี้เป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565) ทั้งนี้ทางกองบรรณาธิการยินดีเป็นสื่อกลาง สำหรับนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทุกท่าน ที่ประสงค์จะตีพิมพ์เผยแพร่บทความของท่าน ซึ่งจะต้องผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชาทางด้านสังคมศาสตร์อย่างเข้มข้น จำนวน 2 ท่าน จึงกล่าวได้ว่า บทความที่ทางวารสารได้เผยแพร่ไปนั้น มีมาตรฐานทางวิชาการ

กระผมในฐานะบรรณาธิการวารสาร จึงขอขอบคุณท่านผู้มีส่วนในการสร้างงานวิชาการเหล่านี้ นับตั้งแต่เจ้าของผลงาน ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกองบรรณาธิการ วารสารนี้ยังคงเป็นแหล่งรองรับผลงานดี ๆ ที่สร้างสรรค์เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวข้องทางวิชาการแก่นักวิชาการ และประชาชน ผู้สนใจโดยทั่วไป เพื่อเป็นประโยชน์แก่แวดวงวิชาการต่อไป

ศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม เลิศพงษ์ประเสริฐ
บรรณาธิการวารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์

สารบัญ

บทความวิจัย

- อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี
พระทศพล อุดมปัญญา (วิเศษธร), พระมหาภริรัฐกรณ์ อัญมณี 1-8
- ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอเนินคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร
สุวรรณา ศรีเวียง 9-18
- การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
อำภักย์ จำรัสกลาง 19-34
- การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
นฤมล พงศ์ศาสตร์ 35-50

บทความวิชาการ

- วิเคราะห์วิถีชีวิตในพจนานุกรม
สุภาภรณ์ เทนอิสสระ 51-64

The Influence of Spiritual Beliefs and Rituals on Buddhism: A Case Study of Ubonratchatani

Phra Thotsapon Akkhapañño (Wisetthon)^{1*} and Phamahapirat Korn Am̐sumâlī¹

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author. E-mail: 6305501076@mcu.ac.th

ABSTRACT

This study has the objectives 1) to study the beliefs and rituals of animist religion and 2) to study the influence of beliefs and rituals of animist religion on Buddhism: a case study of Ubon Ratchathani Province. This research is qualitative research. Document analysis Results are presented using descriptive methods. The results of the study found that 1) Animism beliefs and rituals are the traditional religion of Thai people. This religion is characterized by pantheism which is based on general beliefs and beliefs in each locality. Blend in with the new religion that has spread into the territory of Thailand. There are similar traditions between Isaan people and Thai people. Ghosts are also ancestral spirits and other spirits that protect people. Rituals of reconciliation and ritual integration. It is often in the way that Buddhists have adopted and applied themselves. 2) The influence of beliefs and rituals of animist religion on Buddhism in Isaan society is an important factor that still allows the belief in animism to survive in the midst of social change, including (1) the aspect of creating mental stability Rituals and elements in rituals are an important part in helping to create a feeling of mental stability, safety, and being able to continue living life, such as making vows and treating disease with the Lam Phi Fa Ceremony. and rituals related to agricultural occupations (2) the aspect of being a tool for controlling society It is a strategy for people in society to behave according to tradition. (3) conservation of natural resources in the community by using the belief in ghosts to determine the behavior of using natural resources of the community within limits and (4) influence in creating enjoyment, which is a component that the importance of traditions and rituals of Isaan helps determine and promote the form of rituals to be sacred, fun and an important part in connecting people in the community.

Keywords: Influence, Beliefs, Rituals, Animist Religions

อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

พระทศพล อคฺคปญฺโญ (วิเศษธร)^{1*} และ พระมหาภริรัฐกรณ อํสุมาลี¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: 6305501076@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมศาสนาผี 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เชิงเอกสาร นำเสนอผลด้วยวิธีการเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเชื่อและพิธีกรรมศาสนาผีเป็นศาสนาดั้งเดิมของคนไทย ศาสนานี้มีลักษณะเป็นสรรพเทวนิยมอันมีพื้นฐานมาจากความความเชื่อความศรัทธาอันถือทั่วไปตามแต่ละท้องถิ่น กลมกลืนไปกับศาสนาใหม่ที่เผยแพร่เข้ามาในดินแดนแถบประเทศไทย โดยมีประเพณีคล้ายคลึงกันระหว่างคนอีสานคนไทย ผียังเป็นวิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณอื่นที่ปกปักรักษาพิธีกรรมการประนีประนอมและผสมผสานกันทางพิธีกรรม มักเป็นไปในทางที่พุทธรับเอาและปรับใช้เอง 2) อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธสังคมอีสานเป็นปัจจัยสำคัญที่ยังทำให้ความเชื่อเรื่องผีสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้แก่ (1) ด้านการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ พิธีกรรมและองค์ประกอบในพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญในการช่วยเสริมสร้างความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ ปลอดภัย และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ เช่น การบวช การรักษาโรคด้วยพิธีล่ำผีฟ้า และพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม (2) ด้านการเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม เป็นกุศโลบายให้คนในสังคมประพฤติตนตามจารีตประเพณี (3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยใช้ความเชื่อเรื่องผีกำหนดพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้อยู่ในขอบเขต และ (4) อิทธิพลในการสร้างความเพลิดเพลินซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประเพณีและพิธีกรรมของอีสานที่ช่วยกำหนดและส่งเสริมรูปแบบของพิธีกรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์ ความสนุกสนาน และเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

คำสำคัญ: อิทธิพล, ความเชื่อ, พิธีกรรม, ศาสนาผี

บทนำ

ความเชื่อมีบทบาทและมีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ทั่วทุกภูมิภาค มนุษย์เราเกิดความเชื่อจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้า อากาศ และเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นเหตุต่างๆ (พูนพิสมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้า, 2517) ความเชื่อส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากความกลัวและความไม่รู้ในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว ลมพัด ไฟไหม้ปรากฏการณ์เหล่านี้ไม่สามารถมองเห็นผู้กระทำ และเกินวิสัยของมนุษย์ที่จะกระทำได้ มนุษย์จึงเชื่อว่ามีผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้ มนุษย์จึงเรียกผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ว่า “ผี” หรือ “วิญญาณ” ทั้งนี้จึงมีการแสดงความเชื่อออกมาในรูปแบบพิธีกรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ที่สืบทอดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นสังคมในพื้นที่ราบหรือสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในที่สูง(ปราณี วงษ์เทศ, 2543) ความเชื่อแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน และยังคงปรากฏมาถึงปัจจุบันคือความเชื่อเรื่องผี คำว่า ผี หมายถึง สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับมองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้

อาจจะให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีเรือน ผีท่า และในบางครั้งคำว่า “ผี” ก็ใช้เรียกคนที่ตายไปแล้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) พระยาอนุมานราชธน ได้ให้นิยามความหมายของความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติว่า เป็นลัทธิผีบางเทวดา หรือ animism ซึ่งมนุษย์มีความเชื่อว่าคนหรือสิ่งอื่นที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีสิ่งหนึ่งที่มีมองไม่เห็นตัวสิ่งอยู่ สิ่งนี้เรียกกันว่าผีหรือวิญญาณที่พัวพันกันใกล้ชิด แยกออกจากกันได้ยาก (อนุมานราชธน, พระยา, 2515)

สำหรับประเทศไทยนั้น ตั้งต้นเป็นพุทธ แต่ทำแบบผี หากรู้เช่นนี้แล้วก็คงจะไม่แปลกใจหากเราเห็นคนไทยมีความเชื่อที่เอนเอียงไปทาง ผี เสียมากกว่า โดยหลักการปฏิบัตินั้นถูกพร่ำสอนไว้ว่าการประพาศผีติดหลักจารีตประเพณี จะนำมาซึ่งคราวเคราะห์ร้ายแก่ตัวเองและครอบครัวซึ่งเป็นศีลธรรมที่เกรงกลัวอำนาจที่มาจากภายนอก แต่เปลือยของศาสนาพุทธที่ได้ช่วยมาเติมเต็มแนวคิดการสร้างศีลธรรมจากภายในกลับกลายเป็นการสอนให้คนรู้จัก ปลง ต่อการจัดการความทุกข์ที่เกิดขึ้นจาก ภายใน เพียงเท่านั้น นอกจากนี้การใช้เทพ เทวดา ยักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลมาจาก ‘พราหมณ์-ฮินดู’ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวของคนไทยที่มีพื้นฐานมาจากศาสนาผี ก็ได้โอบรับไว้อย่างง่ายดาย รากเหง้าของความเชื่อศาสนาแบบไทยๆ นี้เองที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในสังคม รวมไปถึงตัวกลางทางศาสนาอย่างพระหรือเกจิอาจารย์ใดๆ ก็ตาม ก็ยังคงใช้พิธีกรรมทางศาสนาที่เน้นบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกเหนือวิธีคำสอนของชาวพุทธดังที่ควรจะเป็น โดยอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องผีในอีสานดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม และกระแสการปะทะสังสรรค์ทางความคิดที่แตกต่างและความหลากหลาย จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องบางประการอาจค่อยๆ เลือนหายไปจากสังคมอีสาน แต่ด้วยความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจและมีความสัมพันธ์กับทุกช่วงขณะของการดำรงชีวิตมาอย่างช้านาน ประกอบกับกระบวนการในการปลูกฝังผ่านประเพณี พิธีกรรม การชดเชลาทางสังคม จากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อเรื่องผีจึงที่เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งและผูกพันกับวิถีชีวิตถึงแม้ชาวอีสานจะได้รับอิทธิพลมากมายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่ในลักษณะของการประนีประนอมต่อร่องระหว่างความเชื่อแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2559)

ผีหรือวิญญาณของคนที่ยายไปแล้ว มนุษย์เชื่อว่ายังคงวนเวียนอยู่กับลูกหลานและบ้านเรือนของตนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ บางครั้งผีหรือวิญญาณ ของบรรพบุรุษก็จะกลายเป็นวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองปกป้องลูกหลานให้รอดพ้นจากสิ่งชั่วร้าย หรืออันตรายทั้งปวง หรือถ้าหากผีบรรพบุรุษเคยเป็นผู้นำหมู่บ้านเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เมื่อตายไปแล้วก็จะกลายเป็นผีประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านภาคอีสานจะเรียกผีประจำหมู่บ้านนี้ว่า “ผีวีรบุรุษ” หรือ “ผีปู่ตา” ผีปู่ตาก็จะมีบริวารคอยรับใช้มากมาย และส่วนใหญ่จะเป็นวิญญาณของคนในหมู่บ้านที่ตายไปแล้ว สันนิษฐานว่า ผีปู่ตานี้ มาจากผีวีรบุรุษผู้เก่งกล้าที่เป็นผู้นำชาวบ้านในอดีต หรือผีบรรพบุรุษของชาวบ้านที่เสียชีวิตไปนานแล้ว แต่ชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษยังคงคอยดูแลปกป้องรักษาทุกข์สุขของชาวบ้าน ผีปู่ตาในภาคอีสานส่วนใหญ่จะปรากฏการเรียกขานคำนำหน้าชื่อผีปู่ตา โดยมีศลาบรรดาศักดิ์นำหน้า เช่นเดียวกับบรรดาศักดิ์ของข้าราชการไทยในอดีต เช่น พระยา พระหลวง ขุน หมื่น พัน นาย เช่น ผีพระยาร่มเขียว ผีเจ้าพ่อหลวงราช ผีพ่อเฒ่าหลวงวิเศษ ผีพ่อเฒ่าขุนด่านผีพ่อเฒ่าหมื่นอินทร์ เป็นต้น ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณในวิถีชีวิตของชาวบ้านมักจะเกี่ยวพันกับความเชื่อประเภทนี้อยู่เสมอ เช่น การทำพิธีบอกผีตาแสด ในต้นฤดูการที่มีการทำไร่ไถนา การขอฝนจากผีฟ้าพญาแถน การนับถือบูชาผีบรรพบุรุษ ผีประจำสถานที่ต่างๆ ผีบ้านผีเรือน โดยเฉพาะผีปู่ตา ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้านในภาคอีสาน ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือผีปู่ตาในฐานะเป็นผีบรรพบุรุษ หรือผีผู้นำหมู่บ้าน กิตติมา นวลจันทร์ กล่าว ผีปู่ตาโดยทั่วไปหมายถึงผีบรรพบุรุษที่ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านเชื่อว่า ตลอดเวลาที่ปู่ตาตายยังมีชีวิตอยู่ ลูกหลานได้พึ่งพาอาศัย ครั้นท่านตายไปแล้ว ลูกหลานทั้งหลายยังมีความรู้สึกกลัวว่าวิญญาณของท่านได้คอยดูแลปกป้องกันภัยให้แก่ตนอยู่ (กิตติมา นวลจันทร์, 2539)

ความเชื่อเรื่องผีของชาวอีสานเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องผีที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจมาช้านาน สำหรับชาวอีสานนั้นจะดำรงอยู่ในทุกสภาวะของการมีชีวิต บางครั้งก็กระตุ้นให้เกิดความสนใจในฐานะผู้พิทักษ์หรือผู้ช่วยเหลือ บางครั้งก็มุ่งร้ายหมายขวัญ ชาวอีสานเชื่อว่าผีเป็นสิ่งที่มีความอำนาจ มีฤทธิ์สามารถบันดาลทั้งความสุขทุกข์ ความสมหวังและความสิ้นหวังให้แก่มนุษย์ได้ การบวงสรวงและการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อจึงเป็นรูปแบบของการสร้างสรรค์โดยผ่านกระบวนการปลูกฝัง การบอกต่อการขัดเกลาทางสังคมและผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผนวกเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมที่ติดแน่นอยู่กับวิถีชีวิตของชาวอีสาน พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีจึงได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง ด้วยความสำคัญว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องส่งต่อแก่บุตรหลาน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ถูกต้องตามประเพณีและความเชื่อที่มีมาแต่อดีตความเชื่อนี้มีความสำคัญในการนำไปใช้ในการควบคุมทางสังคม และเป็นกลไกของการถ่ายทอดความเชื่อ โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับความเชื่อเรื่องผี ในการทำความเข้าใจและศึกษาความเชื่อเรื่องผี และกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของผี ที่สามารถดำรงอยู่ได้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงสามารถทำได้ผ่านการวิเคราะห์ ตีความด้วยมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมภูมิภาคอีสาน (ธวัช ปุณโณทก, 2534) จากความเชื่อเกี่ยวกับผีที่มีอย่างเคร่งครัด ทำให้มีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผี และมีการสืบทอดการปฏิบัติเป็นประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน การปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีเป็นสิ่งที่ชาวไทยทรงดำพร้อมใจปฏิบัติหรือเข้าร่วมพิธีกรรม ถือเป็นประเพณีและหน้าที่ของชาวไทยทรงดำทุกคนที่พึงปฏิบัติ โดยเชื่อว่าการปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ พิธีกรรมเหล่านั้นนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ การประกอบพิธีเช่นไหว้ จะเรียกว่า เสน การเสนเกิดมาจากฐานความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นวิถีจัดการกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่อขจัดความกลัว และสร้างกำลังใจ การเสนทุกอย่างล้วนต้องพึงพาอาศัยหมอสเอนเป็นเจ้าพิธี เป็นวิธีการที่มีมาก่อนนับถือพุทธศาสนา (บุญมี ปารีชาติธนกุล, 2546)

ดังนั้น ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการทำงานวิจัย “อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ” เพื่อนำเสนอต่อสังคมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเชิงวิชาการในการปรับใช้อย่างถาวรสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมศาสนาผี
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการวิจัย โดยศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดอุบลราชธานีเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ยังมีความเข้มข้นของภาษาไทยถิ่นอีสานตามเกณฑ์ของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2547) และได้คัดเลือกพื้นที่ทั้งหมด 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอเดชอุดม อำเภอดอนมดแดง และอำเภอม่วงสามสิบ ตามการแบ่งประเภทชุมชนชนบท ของสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536)

1.2 เก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาทั้งหมดจำนวน 40 จำแนกเป็นอำเภอละ 10 คน ต้องเป็นผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานีเป็นภาษาแม่ ไม่เคยย้ายภูมิลำเนา อายุ 50 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและหญิง

1.3 การศึกษา อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ จากการศึกษาคำเรียกประเภทผีในภาษาไทยถิ่นอุบลราชธานี ตามแนววรรดศาสตร์ชาติพันธุ์เพื่อให้เข้าถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องศาสนาผีของชาวอีสานอย่างเป็นระบบ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาและจัดบันทึกลงในตารางสำหรับเก็บข้อมูลที่ได้จัดทำไว้โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มคำถามเพื่อให้ได้คำเรียกประเภทผี ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาเป็นภาษาถิ่นอุบลราชธานีเพื่อข้อมูลที่เป็นธรรมชาติเกี่ยวกับคำเรียกประเภทผีและข้อมูลทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องอิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีชาวอีสาน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำคำเรียกความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีและข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ได้จากเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บอกภาษามาวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบทางความหมายโดยเริ่มจากระเบอบมิติแห่งความแตกต่าง ระบุอรรถลักษณะของแต่ละมิติแห่งความแตกต่าง และนำมาจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (Folk Taxonomy) เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์และลำดับขั้นของคำเรียกผีที่จะสะท้อนให้เห็นกระบวนการคิดและการทำความเข้าใจวัฒนธรรมและบทบาทของความเชื่อเรื่องผีของชาวอีสาน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ความเชื่อและพิธีกรรมศาสนาผี

พิธีกรรมและความเชื่อจัดเป็นจารีตประเพณีคือ แนวทางปฏิบัติสืบทอดกันมา นับว่าเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง จำเป็นต้องมีผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติให้รู้ถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างชัดเจน โดยเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนและองค์กรภาครัฐทุกส่วน ให้สามารถนำไปปฏิบัติเองได้ หมายความว่า ทำให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เกิดความชำนาญ และ แนะนำผู้อื่นได้ ที่สำคัญคือการปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เยาวชน ประชาชนในท้องถิ่น มีความรู้ในการทำพิธีอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ในเชิงวิชาการเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ที่มีความหลากหลายให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ส่งผลให้สังคมไทยมีจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม โครงการดังกล่าวที่กรมการศาสนาจัดขึ้น จึงเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาติ ให้ดำรงอยู่สืบไป ที่นอกเหนือภารกิจหลักสำคัญยิ่ง คือ การรับสนองงานพระราชพิธีงานพระราชกุศล และงานรัฐพิธีตามหมายรับสั่ง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมถึงปฏิบัติงานด้านศาสนพิธี ตามที่กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานต่างๆ ขอความร่วมมือ ซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงต่อพันธกิจ กระทรวงวัฒนธรรม คือ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติสนองงานของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้มีการสืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมของศาสนาผีที่มีต่อศาสนาพุทธ

อิทธิพลและความเชื่อของศาสนาพุทธต่อพิธีกรรมศาสนาผี ส่วนมากรับอิทธิพลจากชาตคติที่มีต่อการเผยแพร่ศาสนาธรรม ทั้งในระดับความเชื่อ พิธีกรรม หลักธรรมระดับศีลธรรมและโลกียธรรมและโลกุตระธรรม ชาตคติมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งลึกลับ ทั้งเรื่องภูต ผี ปีศาจ ความฝัน เป็นต้น โดยในปัญญาสาตคติเชื่อในอำนาจผีบางเทวดาว่า จะช่วยดลบันดาลให้ตนเองรอดพ้นจาก ภัยพิบัติหรือช่วยให้มีความสุขเฉพาะหน้าได้ไม่ได้เชื่อว่าอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้จะช่วยให้ตนเอง ขึ้นสู่สวรรค์ หรือพ้นจากวิญญูสงสารได้ แต่เชื่อว่าการที่จะขึ้นสู่สวรรค์หรือพ้นจากสงสารวิญญูได้นั้น ต้องสร้างสมบารมีเป็นอันมาก ไม่ได้เชื่อว่าจะช่วยให้พ้นกรรม หรือพ้นจากสังสารวิญญู ในปัญญาสาตคติเชื่อว่าความฝันเป็นลางบอกเหตุการณ์ ล่วงหน้าอย่างหนึ่ง ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นการแสดงให้ เห็น

โลกทัศน์ของคนที่ไม่ให้ความหมายทางสัญลักษณ์แก่ปรากฏการณ์ต่างๆ กล่าวคือ เข้าใจว่า เหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นเพราะกำลังจะสื่อสารอะไรบางอย่างให้รู้ ปรากฏการณ์เหล่านี้ ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่มีจุดหมาย และจุดหมายส่วนหนึ่งคือการบอกอนาคต

ศาสนาไทยจึงอาจถูกนิยามได้อย่างสั้นๆ ได้ว่า ตั้งตนเป็นพุทธ แต่ทำแบบผี' หากรู้เช่นนี้แล้วก็คงจะไม่แปลกใจหากเราเห็นคนไทยมีความเชื่อที่เอนเอียงไปทาง "ผี" เสียมากกว่า โดยหลักการปฏิบัตินั้นถูกพร่ำสอนไว้ว่าการประพฤติผิดหลักจารีตประเพณี จะนำมาซึ่งคราวเคราะห์ร้ายแก่ตัวเองและครอบครัวซึ่งเป็นศีลธรรมที่เกรงกลัวอำนาจที่มาจาก ภายนอกแต่เปลือกของศาสนาพุทธที่ได้ช่วยมาเติมเต็มแนวคิดการสร้างศีลธรรมจากภายใน กลับกลายเป็นการสอนให้คนรู้จัก "ปลง" ต่อการจัดการความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากภายใน เพียงเท่านั้น นอกจากนี้การใช้เทพ เทวดา ยักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวของคนไทยที่มีพื้นฐานมาจาก "ศาสนาผี" ก็ได้โอบรับไว้อย่างง่ายดาย รากเหง้าของความเชื่อศาสนาแบบไทยๆ นี้เองที่ยังคงฝังรากหยั่งลึกอยู่ในสังคม รวมไปถึงตัวกลางทางศาสนาอย่างพระหรือเกจิอาจารย์ใดๆ ก็ตาม ก็ยังคงใช้พิธีกรรมทางศาสนาที่เน้นบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกเหนือวิธีคำสอนของชาวพุทธดังที่ควรจะเป็น

สำหรับบทบาทความเชื่อในสังคมไทยอันที่เป็นที่พึงทางใจของสังคมนั้น สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ ก็คือ "แนวทางพุทธ" หรือทางศาสนา และ "แนวทางผี" หรือไสยศาสตร์ นั่นเอง แต่โดยพื้นฐานของสังคมไทยนั้น นับแต่โบราณมาแล้ว ผีกับพุทธก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เนื่องด้วยความเชื่อทางผีหรือไสยศาสตร์นั้นยอมสงบอยู่ใต้พระพุทธรูปศาสนาและกรอบจารีตประเพณี ซึ่งในส่วนบทบาทของพุทธศาสนาที่มีต่อจิตใจของมนุษย์นั้น ด้วยเพราะศาสนาสามารถตอบสนองความทุกข์ทางจิตใจ และเป็นแกนหลักในการกำหนดกรอบจารีตประเพณีที่ทำให้มนุษย์ผู้อยู่ร่วมกันในสังคมมีกติกาแต่ไม่เชื่อว่าสังคมไทยจะยึดบทบาทพุทธในการดำเนินชีวิตและขับเคลื่อนสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่เรายังมีความเชื่ออื่นอีกที่มนุษย์ในสังคมยอมรับ แบบเดียวกับเชิงเทคโนโลยี นั่นคือไสยศาสตร์ ที่ว่าไสยศาสตร์เหมือนกับเทคโนโลยีก็เพราะมันเป็นดาบสองคม มีขวามีดำ เช่นพิธีพราหมณ์เพื่อความบริสุทธิ์ผ่องใส หรือการทำเสน่ห์หยาแฝดที่เป็นไสยดำ ผีในชนบทตั้งแต่โบราณจนกระทั่งทุกวันนี้ก็เป็นแบบเดิม ผีเป็นระบบความเชื่อที่มีมานาน ชีวิตคนชนบทจะเกาะเกี่ยวกับผี พระสงฆ์ในชนบทเองก็ต้องรู้กาลละ คือกาลละไหนจะใช้พุทธ หรือกาลละไหนจะใช้ผี ตามปกติชีวิตเขาจะผูกพันอยู่กับวัด เรียนในวัด ทำบุญในวัด แต่เมื่อป่วยเขาจะต้องไปหาผี แลผียังเป็นเครื่องมือความเชื่อที่ชาวชนบทใช้ในการรักษาคุณแลทรัพย์สินธาตุชีวิตด้วย เช่นผีน้ำ ผีป่า เพื่อเป็นเครื่องกำหนดมิให้คนมาใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินตัว ในขณะที่ในบ้านก็จะมีผีเรือน ผีบ้าน ที่เป็นผีปู่ย่า ซึ่งถือกันว่าเป็นบรรพบุรุษคนรุ่นก่อนที่เสียชีวิตลงแล้วมาเป็นวิญญาณปกปักรักษาลูกหลาน แล้วก็มีผีเมือง ผีเมืองนี้เชื่อกันว่าเป็นผีชั้นสูง เป็นเจ้านาย เป็นเจ้าเมืองที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วกลายเป็นผีปกปักรักษาเมือง

ในปัจจุบันด้วยวิฤกตทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้ประชาชนชาวไทยขาดความเชื่อมั่นจนต้องหันมาพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ที่น่าวิตกก็คือแก่นทางจิตวิญญาณของพุทธที่แท้กลับถูกละเลย ซ้ำเทรนด์ความเชื่อของสังคมกลับเบนมาให้ความสำคัญกับคุณไสยในสัดส่วนตาซึ่งที่ค่อนข้างจะเอียงไปด้านเดียว

อภิปรายผล

ความเชื่อและไสยศาสตร์กับปัญหาสังคมนั้น ถ้าหากคนเราจะมี ความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ไม่ใช่ความผิด หากแต่ความเชื่อนั้นไม่สร้างความเดือนร้อนให้กับคนในสังคม และไม่มั่งงายจนเกินไป จนทำให้เกิดผลเสียกับตัวเอง แต่ถ้าหากมองในแง่ของการหลอกลวงต้มตุ๋นของนักต้มตุ๋นสำนักต่างๆ ที่ใช้ความเชื่อ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่ในอดีต ตั้งแต่บรรพบุรุษของเรา มาเป็น ช่องทางในการทำมาหากิน ก็ถือว่าคนเหล่านั้น ทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็นปัญหา สังคมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและเร่งด่วน ดังนั้น ความเชื่อและไสยศาสตร์ถือว่าไม่ผิด เพราะความเชื่อและไสยศาสตร์แม้จะเป็นที่พึงทางกายไม่ได้แต่ก็เป็นที่พึงทางใจ สำหรับบางคนได้เป็น อย่างดีแต่สุดท้ายไม่ว่าจะมีความเชื่อเช่นไร ก็ควรอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ความเป็นไป

ได้รวมไป ถึงการมีวิจารณ์ญาณ ตลอดจนการพิจารณาอย่างรอบคอบ และไม่เชื่อนงมงายมากจนเกินไป แต่ถึงอย่างไรก็ตามสิ่งที่เป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตของเราได้ดีที่สุด นั่นก็คือ การกระทำของเราเอง

พระพุทธองค์ทรงค้นพบความจริงอันสูงสุด และมีได้ทรงบังคับผู้ใดให้เชื่ออย่างงมงายในคำสอน ของพระองค์ความมีเหตุผลของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ที่การเปิดโอกาสให้มีการสอบสวน อย่างถี่ถ้วนในทุกขั้นตอน แห่งวิถีทางไปสู่การตรัสรู้เพื่อที่จะเข้าใจสภาพแห่งปรากฏการณ์ทั้งปวงจำเป็น จะต้องอาศัยปัญญาญาณกำกับตลอดสายสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนชาวกาลามะ ผู้อาศัยอยู่ในเขตสพุตตนิคม ในราชอาณาจักรหรือแคว้นโกศล ถึงทำที่อันเหมาะสมเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา พระองค์ตรัสว่า อย่าเชื่อหรือถือเอาสิ่งใดๆ เพียงการฟังตามๆ กันมา อย่าเชื่อเพียงที่ถือสืบกันมา อย่าเชื่อเพียงข่าวลือ อย่าเชื่อโดยอ้างตำรา อย่าเชื่อโดยนิกเดาเอา อย่าเชื่อโดยการคาดคะเน อย่าเชื่อ เพียงตรึกคิดไปตามอาการ อย่าเชื่อเพียงเพราะตรงกับความคิดเห็นของตน อย่าเชื่อเพียงเพราะน่าเชื่อ ถืออย่าเชื่อเพียงเพราะว่าสมณะผู้นี้เป็นครูของเรา พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนชาวกาลามะต่อไป ให้พิจารณา ทุกสิ่งด้วยตนเองอย่างถี่ถ้วน เมื่อใดท่านรู้ด้วยตนเองว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ดีนักปราศญาติเตียน เมื่อรับไว้และ ปฏิบัติแล้ว จะนำไปสู่ภัยอันตรายก็จงสละ ละทิ้งเสียในทางตรงกันข้าม เมื่อท่านทราบด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านี้ไม่ถูกต้องเตียน นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อรับไว้และปฏิบัติแล้วจะนำไปสู่ประโยชน์และความสุข ก็จงรับไว้ปฏิบัติ

ความเชื่อของชาวไทยในฐานะที่เป็นชาวพุทธในอดีต มีความเชื่อในเรื่องบุญกุศลว่าเมื่อใครก็ตาม เป็นผู้ทำบุญกุศลไว้มากเกิดมาแล้วก็จะได้เป็นมนุษย์เป็นคนมั่งมีศรีสุขร่ำรวย มีคนนับถือมีความเจริญ รุ่งเรือง เมื่อตายจากโลกนี้ไปก็จะได้เสวยผลบุญที่เมืองสวรรค์แต่ถ้าหากทำความชั่วไว้มากเมื่อตายจาก โลกนี้ไปก็จะได้ไปเกิดเมืองนรกอบายภูมิเป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อได้กระทำบุญแล้วมันมีความสบายใจ อิ่มเอิบใจการทำบุญแต่ละครั้งก็ต้องทำบุญกับพระสงฆ์จึงจะถือว่าได้บุญอย่างบริบูรณ์เช่น การทำบุญ ตักบาตรในเวลาเช้า การได้ถวายภัตตาหารในเวลาเพล การได้สวดมนต์ในเวลาไหว้พระก่อนนอน และการแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ก็ถือว่าได้บุญได้กุศลแล้วเรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธีการด้วยกัน เช่น การให้ทานวัตถุ คือ ปัจจัยสี่ที่เป็นสิ่งจำเป็นเหมาะแก่สมณะภาวะ เท่านั้น ธรรมทาน คือการชี้โทษบอกคุณ ส่วนอภัยทานคือการให้อภัยกันและกันด้วยจิตอันประกอบด้วย เมตตาถือว่าเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งและการที่จะได้บุญได้กุศล 16 ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สั่งสมบุญกุศลกระทำ เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า และเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป ความเชื่อที่เป็นที่ยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้าย ต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรงการยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การ ยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิต

สรุปผลการวิจัย

ความเชื่อและพิธีกรรมศาสนาเป็นศาสนาดั้งเดิมของคนไทย ศาสนานี้มีลักษณะเป็นสรรพเทวนิยมอันมีพื้นฐานมาจากความเชื่อความศรัทธาอันถือทั่วไปตามแต่ละท้องถิ่น กลมกลืนไปกับศาสนาใหม่ที่เผยแพร่เข้ามาในดินแดนแถบประเทศไทย โดยมีประเพณีคล้ายคลึงกันระหว่างคนอีสานคนไทย ฝ้ายเป็นวิญญานบรรพบุรุษและวิญญานอื่นที่ปกปักรักษาผู้คน พิธีกรรมการประนีประนอมและผสมผสานกันทางพิธีกรรม มักเป็นไปในทางที่พุทธรับเอาและปรับใช้เอง

สังคมอีสานเป็นปัจจัยสำคัญที่ยังทำให้ความเชื่อเรื่องผีสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้แก่ (1) ด้านการสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจ พิธีกรรมและองค์ประกอบในพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญในการช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรับประกันทางจิตใจ ปลอดภัย และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ เช่น การขนาน การรักษา

โรคด้วยพิธีล้างผีฟ้า และพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชัพเภทกรรม (2) ด้านการเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม เป็นกุศโลบายให้คนในสังคมประพฤติตนตามจารีตประเพณี (3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยใช้ความเชื่อเรื่องผีกำหนดพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้อยู่ในขอบเขต และ (4) อิทธิพลในการสร้างความเพิลิตเพลินซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของประเพณีและพิธีกรรมของอีสานที่ช่วยกำหนดและส่งเสริมรูปแบบของพิธีกรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์ ความสนุกสนาน และเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 เรื่องของความเชื่อและพิธีกรรม หลายพิธีอันดีงาม เป็นความเชื่อพิธีดั้งเดิมของไทย บ่งบอกเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ควรที่จะอนุรักษ์ให้คู่กับคนไทยไปอีกยาวนาน

1.2 เรื่องของพระสงฆ์ โดยสภาพสังคมในปัจจุบัน การบวชศเรียนธรรมวินัยของพระสงฆ์มีน้อยมาก โดยเฉพาะในสังคมชนบท และสิ่งสำคัญก็คือ พระสงฆ์ควรที่จะมีการศึกษาเรื่องความเชื่อให้เข้าใจ และเทศนาเผยแผ่ธรรมแก่ญาติโยมให้เข้าใจด้วย

1.3 เรื่องของญาติโยม ที่เป็นพุทธศาสนิกชน จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของพิธีกรรมให้ท่องแท้และปรับทัศนคติ จุดประสงค์ของพิธีกรรมนั้นๆ ว่าเพื่ออะไร ต้องการอะไร และไม่เชื่ออย่างงมงาย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยความเชื่อ พิธีกรรม และแนวความคิดศาสนาผี

2.2 ควรมีการศึกษาวินัยเปรียบเทียบพิธีกรรม ความเชื่อ และแนวคิดระหว่างหลักทางพระพุทธศาสนา

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยทัศนคติ และความคิดเห็นของชาวพุทธที่มีต่อประเพณีบุญภูมิลินและบุญผ้าป่าตามหลักทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กิตติมา นวลจันทร์. (2539). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมศาลปู่ตา ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.

(ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).

ธวัช ปุณโณทก. (2534). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน. วัฒนธรรม, 10(1), 61-72.

บุญมี ปารีชาติธนกุล. (2546). ความเชื่อเรื่องผีในพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

ปราณี วงษ์เทศ. (2543). สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2559). กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของผีอีสาน. วารสารกระแสวัฒนธรรม, 17(32), 100-110.

พระยาอนุมานราชธน. (2515). การศึกษาประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

พูนพิสมัย ดิสกุล. (2517). ประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาการ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2534). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

The Students' Satisfaction Towards The Administration of Nonformal and Informal Education Centre, Nikomkumsio District, Mukdaharn Province

Suwanna Sriwiang^{1*}

¹The Administration of Nonformal and Informal Education Centre, Nikomkumsio District, Mukdaharn Province, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Suwanna255@hotmail.com

ABSTRACT

The purposes of this research were to study and compare the students' satisfaction towards the administration of nonformal and informal education centre, Nikomkamsio district, Mukdaharn province. Samples were 159 male students and 148 female students, totaling 475 people. The research instrument used for collecting data was questionnaire of rating scale with reliability at 0.97. The obtained data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test (Independent Sample) and F-test (One way ANOVA). The findings were as follows: 1) The students' satisfaction towards the administration of, nonformal and informal education centre Nikomkamsio district, Mukdaharn province were rated at the high level on the aspects and the wholes. The highest order was the promotion learning. The second order was the education administration and the lowest order was the guidance center service. 2) The comparison of the student satisfaction toward the administration of, nonformal and informal education centre Nikomkamsio district, Mukdaharn province when classified by sex of Student, the student satisfaction were not different on the aspects and the wholes. The comparison of the students' satisfaction towards the administration of nonformal and informal education centre, Nikomkamsio district, Mukdaharn province when classified by level of study, the students' satisfaction were significanty different at .01 level on the aspects and the wholes.

Keywords: Students, Satisfaction, Administration of Nonformal

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร

สุวรรณา ศรีเวียง^{1*}

¹ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Suwanna255@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาเพศชาย 159 คน นักศึกษาเพศหญิง 148 คน รวมทั้งสิ้น 307 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test (Independent sample) และ F-test (One-way ANOVA) ผลการวิจัย พบว่า 1) ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุดคือ ด้านงานส่งเสริมการรู้หนังสือ รองลงมาคือ ด้านงานการจัดการศึกษา ส่วนด้านที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ ด้านงานศูนย์บริการให้คำปรึกษาแนะนำ 2) การเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศของนักศึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน การเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามระดับการศึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, นักศึกษา, การบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบ

© 2022 BRJ: Bodhisastra Review Journal

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคน ทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม ตั้งแต่รากฐานชีวิต และต่อเนื่องตลอดชีวิต คุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวเป็นปัจจัยและพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทุกด้าน ยิ่งสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ คุณภาพของประชาชนก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น การเรียนรู้จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ โดยคนสามารถศึกษาได้จาก 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะต้องมีการผสมผสานกันเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพคนได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพื่อชีวิต แนวคิดและหลักการของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และนโยบายสำนักงานส่งเสริม (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553)

การปฏิรูปการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มีจุดเน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้เรียนตามความถนัด ความสนใจ และได้รับบริการด้านการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จึงมี

นโยบายปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน ปฏิรูปวิธีสอบ เพื่อปฏิรูปวิธีการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดการศึกษาอาชีพแบบบูรณาการในลักษณะต่างๆ ตามจุดประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

นโยบายในการจัดการศึกษาแห่งชาติมีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากกลไกและการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีกฎหมายเฉพาะรองรับ ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางและเป้าหมายจึงมีพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มีการบริหารและการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ตามศักยภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และภูมิปัญญา อันจะมีผลในการพัฒนากำลังคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549)

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน เป็นการจัดการศึกษาที่สนองความต้องการของผู้เรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สนองต่อความต้องการของผู้เรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน มีการบริการการเรียนรู้อย่างหลากหลายวิธี การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้มีการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 4 รูปแบบ คือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ, การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ซึ่งแต่ละกระบวนการจัดการศึกษามีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน อาทิเช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา กลุ่มผู้พิการ กลุ่มประชาชน ตลอดจนไปถึงกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น และสิ่งที่สำคัญของการศึกษา กศน. เป็นการบูรณาการและการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (ครู กศน., 2550)

ศูนย์การเรียนชุมชนจึงเป็นสถานที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับหลักสูตรวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยเน้นการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ค้นคว้า ข่าวสาร ข้อมูล จากแหล่งวิทยาการต่างๆ ระหว่างผู้เรียนและชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนชุมชน เป็นมิติหนึ่งของการจัดการศึกษาระบบเปิดให้บุคคลในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการบริการด้านการศึกษาจากศูนย์การเรียนชุมชนได้ตลอดเวลาการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างแท้จริง โดยมีศูนย์กลางการบริหารจัดการและการประสานงานที่ศูนย์การเรียนชุมชน ซึ่งระบบการดำเนินงานศูนย์กลางการบริหารจัดการ และการประสานงานที่ศูนย์การเรียนชุมชนจะควบคุม โดยองค์การบริหารส่วนตำบล และมีกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยหน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ เป็นองค์กรให้สนับสนุนการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนชุมชน (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552)

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เป็นสถานศึกษาในราชการบริหารส่วนกลาง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด โดยมีภาระหน้าที่สำคัญ คือ จัดและให้บริการการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดและประสานงานให้มีศูนย์การเรียน หน่วยจัดการการศึกษานอกโรงเรียน สนับสนุนสิ่งที่จำเป็นต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนของเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนและกำกับดูแล ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานการศึกษานอก

โรงเรียน ในการบริหารจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้บิดา มารดา นักศึกษาและบุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่กำหนด คือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ได้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร ได้จัดการศึกษานอกระบบตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอ นิคมคำสร้อยที่ไม่สามารถศึกษาในระบบได้ แต่จากการประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปีการศึกษา 2554 พบว่า การจัดการเรียนการสอนประชาชนบางกลุ่มต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ขาดผู้มีความรู้พื้นฐานข้อมูล และผู้มีความรู้เฉพาะด้านการจัดการศึกษาต่อเนื่องไม่ครอบคลุมพื้นที่ที่รับผิดชอบ ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การจัดทำแผนการสอน แผนการพบกลุ่ม ไม่ตรงเป้าหมาย ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการส่งผลในการดำเนินงานมีคุณภาพ ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียนเกี่ยวกับคุณภาพที่ไม่ทัดเทียมกัน งานกลุ่มภาคีเครือข่ายและกิจการพิเศษ พบว่าการจัดโครงการต่างๆ มีความล่าช้า การประสานงานเครือข่าย ครอบคลุมพื้นที่ (ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นิคมคำสร้อย, 2553)

จากสภาพและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นข้าราชการครู ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จึงมีความสนใจในการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศและระดับการศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 1,526 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่นักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครชชีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan; อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2554) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามเพศและเทียบสัดส่วนหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามระดับการศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 307 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคท (Likert) โดยค่าแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

3.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของสถานศึกษา

3.2 เลือกรูปแบบการสร้างแบบสอบถาม และศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert type)

3.3 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามฉบับร่าง โดยสังเคราะห์จากคำนิยามศัพท์ เพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้

3.4 นำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ นำไปปรับปรุงแก้ไข

3.5 นำร่างแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบหาความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) หาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) หาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.60 - 1.00

3.6 นำแบบสอบถาม ที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาเสนอแนะอีกครั้ง

3.7 นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษาในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 30 คน

3.8 นำแบบทดสอบที่ทดลองใช้ไปวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination value) โดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total correlation) ได้ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.47 - 0.82 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาร์ค (Cronbach) เท่ากับ 0.97

3.9 เลือกข้อคำถามที่มีความเหมาะสม มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาร์ค (Cronbach)

3.10 พิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

4.1 ทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ต่อผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

4.2 ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

4.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง จากการส่งแบบสอบถามไปจำนวน 307 ชุด ได้รับกลับคืนมาจำนวน 307 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร ปีการศึกษา 2554 ซึ่งมีวิธีวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยนั้น กำหนดเกณฑ์ตามช่วงของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

4.51-5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

5.3 เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศ โดยการทดสอบที (t-test แบบ Independent samples)

5.4 เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test แบบ One-way ANOVA) หากพบความแตกต่าง ก็ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านงานส่งเสริมการรู้หนังสือ รองลงมาคือ ด้านงานการจัดการศึกษา ส่วนด้านที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ ด้านงานศูนย์บริการให้คำปรึกษาแนะนำ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

1.1 ด้านงานส่งเสริมการรู้หนังสือ มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การกระตุ้น ปลูกฝังให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและใช้ห้องสมุดอย่างจริงจัง รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อแบบเรียน เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่ม ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การจัดบริการและส่งเสริมให้เข้าถึงข้อมูลสารสนเทศผ่านสื่อ Electronic

1.2 ด้านงานการศึกษาพื้นฐานนอกระบวน มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นกิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือ การพัฒนาครู กศน. โดยบูรณาการและแลกเปลี่ยนความรู้

ความสามารถเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การสร้างพันธมิตรในการจัดการศึกษาโดยส่งเสริมสนับสนุนในรูปแบบคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง

1.3 ด้านงานการจัดการศึกษา มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การได้รับความรู้ทักษะ และประสบการณ์ในงานอาชีพตรงตามมาตรฐานวิชาชีพ นำไปปฏิบัติงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพรองลงมาคือ การจัดวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์การทำงานจริงในหน่วยงาน เพื่อนำมาถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตให้กับประชาชนที่สนใจอย่างต่อเนื่อง

1.4 ด้านงานการศึกษาต่อเนื่อง มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อโดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้ทันสมัย รองลงมาคือ การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเสริมให้มืออย่างต่อเนื่อง ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การให้ภาคเครือข่าย มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวางแผนและประชาสัมพันธ์

1.5 ด้านงานการศึกษาตามอัธยาศัย มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การจัดทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชน รองลงมาคือ การจัดโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การจัดระบบการเรียนรู้โดยผ่านสื่อที่หลากหลาย

1.6 ด้านงานพัฒนาหลักสูตร สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ ครู เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำแผนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ และแนะแนวการศึกษาด้วยสื่อที่หลากหลาย ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การเลือกใช้สื่อที่เป็น แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชนอย่างเหมาะสมทันสมัยน่าสนใจ

1.7 ด้านงานทะเบียนและวัดผล มีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุดคือ การลดขั้นตอนการดำเนินงานทะเบียน มีความเหมาะสมรองลงมาคือ การจัดทำหลักเกณฑ์และแนวทาง การวัดผลการเรียนรู้ ได้ชัดเจนเหมาะสม ส่วนข้อที่มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การดำเนินการวัดผลและรายงานผลการเรียนของผู้เรียนมีความชัดเจน

1.8 ด้านงานศูนย์บริการให้คำปรึกษาแนะนำความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การให้คำปรึกษาแนะนำ และตอบข้อซักถามอย่างชัดเจน รองลงมาคือวางแผนประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกกิจกรรมเพื่อเป็นศูนย์เก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมในด้านต่างๆ ส่วนข้อที่ มีความพึงพอใจต่ำสุด คือการรวบรวมผล และสรุปรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

1.9 ด้านงานกิจการนักศึกษา มีความพึงพอใจในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและรายข้อ โดยข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ การจัดกิจกรรมผู้เรียนตลอดปีการศึกษา ให้ครอบคลุม ลักษณะนักศึกษาที่พึงประสงค์ รองลงมาคือ การนำนักศึกษา เข้าร่วมกิจกรรมภายนอกสถานศึกษา ท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ส่วนข้อที่ มีความพึงพอใจต่ำสุด คือ การรวบรวมผล และสรุป รายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศและระดับการศึกษา

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ที่พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การจัดการศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนไม่ได้อยู่ในกรอบของระเบียบข้อบังคับต่างๆ เหมาะกับนักเรียนที่เรียนในระบบที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติตามอย่างถูกต้องครบถ้วนตามกฎระเบียบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกาย ความประพฤติตลอดระยะเวลาที่อยู่ในโรงเรียนโดยมีครูอาจารย์ต้องคอยตามพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ตลอดเวลา หากปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎระเบียบก็ต้องถูกลงโทษ แต่นักศึกษานอกระบบมีความเป็นอิสระในการเรียนรู้ มีอิสระในการแต่งกาย ไม่มีระเบียบที่เข้มงวด การบริหารงานของกลุ่มจัดการศึกษาก็มีบทบาทในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้กับนักศึกษา จึงทำให้นักศึกษามีความพึงพอใจในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรัส สังข์ขาว (2549) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน-นักศึกษาต่อการบริหารงานโรงเรียนสุราษฎร์เทคโนโลยีช่างอุตสาหกรรม ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมนักเรียน-นักศึกษา มีความพึงพอใจต่อการบริหารงานโรงเรียนสุราษฎร์เทคโนโลยีช่างอุตสาหกรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ วิเศษกิจ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยมศึกษา) ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยมศึกษา) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจในด้านวิชาการ ด้านปกครองนักเรียน ด้านบริหารทั่วไป และด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมาก

จากการวิเคราะห์ที่พบว่า งานส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ เป็นงานที่นักศึกษามีความพึงพอใจสูงกว่าด้านอื่นๆ ทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของผู้เรียนทุกคนคือ การเรียนเพื่อให้ตนเองมีความรู้ความสามารถ สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ได้ นักเรียนนอกระบบก็คือกลุ่มของผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ แต่เขาไม่สามารถเรียนในระบบได้ อาจเนื่องจากความไม่พร้อมในเรื่องของเวลา หรือต้องรับผิดชอบบางอย่างที่ไม่สามารถเรียนในระบบได้ จึงต้องอาศัยการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาตนเองให้ได้เช่นเดียวกับเรียนในระบบ ดังนั้นเป้าหมายใหญ่ของนักศึกษาเหล่านี้จึงอยู่ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจะต้องจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เขาเกิดการเรียนรู้ให้ได้ งานการส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำไปเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้ จึงเป็นงานที่นักศึกษามีความพึงพอใจมากกว่าด้านอื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ (2551) ที่ว่าการศึกษานอกโรงเรียนเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุดการจัดการกระบวนการเรียนรู้ออกนอกระบบโรงเรียนจึงยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเอง และการพึ่งพาตนเอง หลักการบูรณาการการเรียนรู้และวิถีชีวิต หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และหลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำ สร้อย จังหวัดมุกดาหาร ต่างก็ได้รับการบริการทางการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ในสภาพเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการ ส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาพื้นฐานนอกระบบการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การจัดศึกษาอย่างต่อเนื่อง การศึกษาตามอัธยาศัย การพัฒนาหลักสูตร สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา งานทะเบียนและวัดผล งานศูนย์บริการให้คำปรึกษาแนะนำ และงาน กิจการนักศึกษา ศูนย์การศึกษาฯ ต่างก็ได้จัดดำเนินการในลักษณะเดียวกัน จึงทำให้นักศึกษาทั้งเพศชายและเพศ หญิงมีความพึงพอใจต่อการบริหารของศูนย์การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รังสรรค์ จันทร์เจนจบ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการ บริหารงานโรงเรียนบ้านหลวง อำเภอบ้านหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานโรงเรียนบ้านหลวงไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำ สร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาระดับแตกต่างกัน เป็นกลุ่มนักศึกษา ที่มีอายุแตกต่างกัน นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสนใจและตั้งใจที่จะเรียนรู้ตามกิจกรรมต่างๆ ที่ กลุ่มงานจัดให้มากกว่านักศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีอายุน้อยกว่า ความตั้งใจจะ น้อยกว่า เรียนพอให้มีความรู้พื้นฐานที่จะนำไปประกอบอาชีพได้เท่านั้น ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับ ม. ปลาย จึงสูงกว่าความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัย ของ รังสรรค์ จันทร์เจนจบ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการบริหารงาน วิทยาลัย โรงเรียนบ้านหลวง อำเภอบ้านหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มี ระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อการบริหารโรงเรียนบ้านหลวงแตกต่างกันที่นัยสำคัญ .05

สรุปผลการวิจัย

ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำ สร้อย จังหวัดมุกดาหาร อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน ผลการเปรียบเทียบความ พึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอนิคมน้ำ สร้อย จังหวัดมุกดาหาร จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน ส่วนจำแนกตามระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่า งานด้านศูนย์บริการให้คำปรึกษาแนะนำ การจัดบริการและส่งเสริมให้เข้าถึง ข้อมูลสารสนเทศ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและการเลือกใช้สื่อเป็นข้อที่ปฏิบัติต่ำสุด สถานศึกษาควรจัดหา ศูนย์บริการให้คำปรึกษาแนะนำให้กลุ่มเป้าหมาย จัดบริการและส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศผ่าน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่ทันสมัย เลือกใช้สื่อที่ เป็นแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ สารการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดกิจกรรมและการ ประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษา

1.2 ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุดคือ การจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้น กิจกรรมที่ปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ครู เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันจัดทำแผนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดกิจกรรมการ

เรียน การสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนมีการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัย สถานศึกษาจึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางในการส่งเสริมความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารงานกลุ่มจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.2 ควรศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารงานกลุ่มจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในเชิงคุณภาพ โดยวิธีการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารงานกลุ่มจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2.4 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการบริหารงานกลุ่มจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สืบค้นจาก

http://www.nfe.go.th/nfe_v/pink/fe_download.

การศึกษานอกระบบ. (2555). การศึกษานอกระบบ. สืบค้นจาก

http://phetchabun.net/BookInformal_Education.pdf.

ครู กศน. (2555). นักจัดกิจกรรมด้วยทีมอภิบาลชาว. สืบค้นจาก <http://www.oknation.net>.

จรัส สังข์ขาว. (2549). การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน-นักศึกษาต่อการบริหารงานโรงเรียนสุราษฎร์

เทคโนโลยีช่างอุตสาหกรรม. (ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง).

ประเสริฐ วิเศษกิจ. (2549). ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. (การศึกษามหาบัณฑิตสาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร).

พระดุษฎี อนาวิน (บุญสาร). (2554). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา:กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย).

รังสรรค์ จันทร์เจนน. (2552). ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการบริหารงานโรงเรียนบ้านหลวง อำเภอบ้านหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเนินคมคำสร้อย. (2553). รายงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประจำปี 2553. มุกดาหาร: ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเนินคมคำสร้อย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2552). การบริหารงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การขนส่งมวลชนและพัสดุ.

_____. (2553). แนวทางการบริหารงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การขนส่งมวลชนและพัสดุ.

Basic Educational Institution Administration Under The Jurisdiction of The Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 2

Umpai Jumratklang^{1*}

¹Ban Muang Phia School, Khon Kaen Province, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Msamrong84@gmail.com

ABSTRACT

This research aims to study and compare the conditions and problems of administration of basic educational institutions under the jurisdiction of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 2. The sample groups used in the research were school administrators and teachers. The research instrument was a rating scale questionnaire with a confidence value for the condition equal to 0.95 and for the problem equal to 0.95. Statistics used to find the quality of the tools include frequency, mean, percentage, standard deviation, t-test (Independent samples t-test), one-way ANOVA test (F-test) and pairwise testing. By Scheffe's method. The results of the study found that 1) the administrative conditions of basic educational institutions under the jurisdiction of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 2, the overall level is at a high level. When considering each aspect It is at a high level in every aspect. Basic educational institution administration problems, overall and each aspect was at a low level. 2) Comparison of administrative conditions of basic educational institutions under the jurisdiction of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 2, classified according to the status and size of educational institutions. Overall, there were statistically significant differences in practices. Comparison of basic educational institution administration problems under the jurisdiction of the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office, Area 2, classified according to status and according to the size of the educational institution. Overall and each aspect There are different problems.

Keywords: Administration, Basic Education Institutions, Primary Education

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

อำภย จำรัสกลาง^{1*}

¹โรงเรียนบ้านเมืองเพี้ย จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ที่มีค่าความเชื่อมั่นด้านสภาพเท่ากับ 0.95 และด้านปัญหาเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที (t-test แบบ Independent samples) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (F-test แบบ One way ANOVA) และการทดสอบรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe') ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย 2) การเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีปัญหาไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การบริหาร, สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, การศึกษาระดับประถมศึกษา

© 2022 BRJ: Bodhisastra Review Journal

บทนำ

จากกระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการแข่งขันเชิงการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ เพื่อส่งออกและการบริโภคเป็นไปอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะประเทศที่ต้องพึ่งพาการส่งออกทั้งผลผลิตและบริการส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การผลิตและการบริการเหล่านั้น เกิดจากคุณภาพของพลเมือง ประเทศใดที่พลเมืองได้รับการศึกษาอย่างถูกต้องและถูกวิธีก็จะมีเพิ่มพูนศักยภาพการผลิต การบริการในปัจจุบันทุกประเทศมุ่งสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge base Economy) การจะไปสู่เป้าหมายนี้ได้ ประชากรหรือกำลังการผลิต และการบริการจะต้องมีความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ อย่างเพียงพอ (เฉลิมศักดิ์ นามเชิงใต้, 2552) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติถึงสิทธิของบุคคล ในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายโดยรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่นด้วย การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชนมีส่วนร่วมในการจัด

การศึกษาเพื่อพัฒนาฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, 2551)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ การจัดสร้างองค์กรใหม่ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้ผู้บริหารในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงต้องมีวิสัยทัศน์ (Vision) ที่กว้างไกล ทันทต่อการบริหารการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ต้องมีกลยุทธ์ มีการบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สนองต่อผู้รับบริการและความต้องการของชุมชน สังคมโดยรวม ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำองค์การไปสู่ความสำเร็จ เป็นผู้มีความสามารถในการอธิบาย ชักจูงให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงาน ผู้บริหารทุกระดับชั้น จำเป็นต้องเรียนรู้ทฤษฎี หลักการ วิธีการ เทคนิคการบริหารอยู่ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาหน่วยงานองค์การให้เจริญก้าวหน้า สร้างศรัทธา มีภาพลักษณ์ขององค์การที่ดีต่อสังคม การบริหารงานขององค์การหรือหน่วยงานใด ผู้บริหารต้องปฏิบัติภารกิจให้ครอบคลุม กระบวนการบริหารจึงจะทำให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ได้จากภารกิจเหล่านั้น (สมพิศ โห้งาม, 2553) ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวทางในการปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์วิธีการบริหาร เพื่อเป็นแนวทางความคิดเพื่อจัดการบริหารราชการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะหัวหน้าสถานศึกษา มีความสำคัญในการนำแนวนโยบาย ของรัฐที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา เข้าสู่ภาคปฏิบัติให้บังเกิดผลสมความมุ่งหมายที่กำหนดและเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นผู้ช่วยให้มีปริมาณและคุณภาพของงานได้รับผลสูงสุด เป็นผู้สอนและแนะนำวิธีการทำงานให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้ติดต่อประสานงานให้องค์กร และเป็นผู้สั่งงานและควบคุมงาน ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารโรงเรียน พร้อมทั้งขอบข่ายของงานทั้ง 4 งานที่รับผิดชอบ

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีสถานศึกษาอยู่ในสังกัด 210 แห่ง ต้องบริหารงานสถานศึกษาตามมาตรา 39 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 สถานศึกษาได้ปฏิบัติงานตามขอบข่ายและภารกิจจากการติดตามและนิเทศของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังพบว่า สถานศึกษาบางแห่งยังไม่สามารถดำเนินงานบริหารตามขอบข่ายที่กฎหมายกำหนดให้ ส่งผลให้สถานศึกษาบางแห่งมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2, 2552)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เพื่อที่จะได้ทราบถึงสภาพและปัญหาการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการบริหารจัดการ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา กล่าวคือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2555 โดยแยกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 218 คน ครูผู้สอนจำนวน 1,784 คน รวมทั้งสิ้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ประจำปีการศึกษา 2555 โดยแยกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 140 คน ครูผู้สอน จำนวน 317 คน รวมทั้งสิ้น 457 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตาราง เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี 5 ระดับคือ

5	หมายถึง	มีการปฏิบัติงานในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีการปฏิบัติงานในระดับมาก
3	หมายถึง	มีการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีการปฏิบัติงานในระดับน้อย
1	หมายถึง	มีการปฏิบัติงานในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี 5 ระดับคือ

5	หมายถึง	มีปัญหอยู่ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีปัญหอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	มีปัญหอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีปัญหอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	มีปัญหอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

3.2 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบปลายเปิด (Open ended) จากตำราของ บุญชม ศรีสะอาด (2560)

3.3 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม มาปรับปรุงและหาคุณภาพของเครื่องมือใหม่ เพื่อใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

3.4 นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

3.5 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ของคำถามแต่ละข้อโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง IOC ข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC: Index of consistency) โดยเลือกคำถามที่มีค่า IOC ด้านสภาพและปัญหาเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ

3.6 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้ว นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเสนอแนะอีกครั้งหนึ่ง

3.7 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 15 คน ครูผู้สอนจำนวน 15 คน

3.8 นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาหาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item total correlation) ได้ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามดังนี้

3.9 ค่าอำนาจจำแนกแบบสอบถามสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 อยู่ระหว่าง .36 - .79

3.10 ค่าอำนาจจำแนกแบบสอบถามปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 อยู่ระหว่าง .28 - .78

3.11 นำแบบสอบถามแต่ละข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกเข้าเกณฑ์ตามต้องการมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) จากการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เท่ากับ .95 และ .98 ตามลำดับ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

4.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเสนอต่อผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 พร้อมกับแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง

4.3 ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ได้รับแบบสอบถาม จำนวน 457 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4.4 ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ และขนาดของสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 วิเคราะห์สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ทั้งโดยภาพรวม รายด้าน และรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ แปลความหมายดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4.51 - 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.3 วิเคราะห์ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ทั้งโดยภาพรวม รายด้าน และรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ แปลความหมายดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4.51 - 5.00 หมายถึง มีปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีปัญหาอยู่ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ โดยใช้ค่าที (t - test แบบ Independent samples)

5.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ โดยใช้ค่าที (t-test แบบ Independent samples)

5.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test, One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe')

5.7 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test, One way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการการของเชฟเฟ้ (Scheffe')

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. สภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุก ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิชาการ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมและรายข้อ สรุปได้ดังนี้

ด้านวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในอันดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา มีการจัดทำแผนและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยครู บุคลากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีการส่งเสริมให้มีการนิเทศการศึกษาดูงานวิชาการภายนอกสถานศึกษา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 ต่ำสุด คือ มีการส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและนอกสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำรองลงมาคือ มีการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม การส่งเสริมความถนัดและความสามารถทางวิชาการแก่นักเรียน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน

ด้านงบประมาณ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 8 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดระบบสวัสดิการเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รองลงมาคือ มีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านงบประมาณเพื่อวางแผนพัฒนาการเงินและพัสดุของสถานศึกษา และมีการจัดทำระบบบัญชีที่ครอบคลุมการรับจ่ายเงินงบประมาณที่สามารถตรวจสอบได้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 อันดับท้าย คือ มีการจัดทำแผนงบประมาณตามแผนงาน งาน / โครงการให้มีความเชื่อมโยงดัชนีชี้วัด ผลผลิต และผลลัพธ์ของสถานศึกษาและของเขตพื้นที่การศึกษา ค่าเฉลี่ยรองลงมาคือ มีการส่งเสริมระดมทรัพยากรและการลงทุน จัดหารายได้และผลประโยชน์ กองทุนเพื่อการศึกษา และค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีการประเมินความพอเพียงรวมถึงประสิทธิภาพความประหยัดความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษา

ด้านการบริหารบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 8 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งโดยครูและบุคลากรโดยมีการวิเคราะห์ภารกิจและประเมินความต้องการ รองลงมาคือ มีการส่งเสริมให้มีการสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่เกี่ยวข้องแก่ครูและบุคลากรและ มีการดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักเกณฑ์ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 อันดับท้าย คือ มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาให้ประโยชน์ตอบแทนแก่ครูและบุคลากร รองลงมาคือ มีการส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องวินัยและการรักษาวินัยตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีการจัดทำแผนพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาและดำเนินการตามแผนที่กำหนด

ด้านบริหารทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 8 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการดำเนินงานธุรการให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิภาพโดยยึดหลักความถูกต้องรวดเร็วประหยัดและคุ้มค่า รองลงมาคือ มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของสถานศึกษาในรูปแบบเครือข่ายประชาสัมพันธ์และ มีการระดมทรัพยากรจากชุมชนเอกชนและองค์กรท้องถิ่นสนับสนุนในการจัดหาอุปกรณ์งบประมาณเพื่อพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาในทุกด้าน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 อันดับท้ายคือ มีมีการพัฒนาระบบการควบคุมภายในสถานศึกษาโดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รองลงมาคือ มีการส่งเสริมกิจการนักเรียนโดยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายตามความถนัดและความสนใจ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีการจัดระบบฐานข้อมูลสถานศึกษาเพื่อใช้ในการจัดการในสถานศึกษาของของตนเอง

ผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ คือ ด้านบริหารวิชาการ รองลงมาคือ ด้านบริหาร

งบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป เมื่อพิจารณาปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวมและรายชื่อ สรุปได้ดังนี้

ด้านบริหารวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ อยู่ในระดับน้อย 9 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ขาดการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน รองลงมาคือ ขาดการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม การส่งเสริมความถนัดและความสามารถทางวิชาการแก่นักเรียน และขาดการส่งเสริมให้มีความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ด้านวิชาการแก่นักเรียน

ด้านบริหารงบประมาณ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ และอยู่ในระดับน้อย 7 ข้อ เรียงอันดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปหาลำดับที่ 3 อันดับ คือ ขาดการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านประมาณเพื่อวางแผนพัฒนาการเงินและพัสดุของสถานศึกษา รองลงมาคือ ขาดการจัดระบบสวัสดิการเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องและขาดการส่งเสริมระดมทรัพยากรและการลงทุนจัดหารายได้และผลประโยชน์กองทุนเพื่อการศึกษา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 อันดับท้าย คือ ขาดการประเมินความเพียงพอรวมถึงประสิทธิภาพความประหยัด ความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษา รองลงมาคือ ขาดการจัดทำแผนงบประมาณตามแผนงาน งาน/โครงการ ให้มีความเชื่อมโยงดัชนีชี้วัดผลผลิตและผลลัพธ์ของสถานศึกษาและของเขตพื้นที่การศึกษาและค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ขาดการจัดทำระบบบัญชีที่ครอบคลุมการรับจ่ายเงินงบประมาณที่สามารถตรวจสอบได้

ด้านบริหารบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแสดงว่า อยู่ในระดับน้อยทั้ง 8 ข้อ โดยเรียงอันดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปหาลำดับที่ 3 อันดับ คือ การสรรหา บรรจุ แต่งตั้งบุคลากรในสถานศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย ขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รองลงมาคือ ขาดการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง โดยครูและบุคลากร โดยมีการวิเคราะห์ภารกิจ และประเมินความต้องการ และขาดการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นและมีคุณงามความดีตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กำหนดหรือกรณีอื่นตามความเหมาะสม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 อันดับท้าย คือ ขาดการส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องวินัยและการรักษาวินัยตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครู รองลงมาคือ ขาดการดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาตามหลักเกณฑ์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ขาดการจัดทำแผนพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาและดำเนินการตามแผนที่กำหนด

ด้านบริหารทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ แสดงว่าอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ โดยเรียงอันดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปหาลำดับที่ 3 อันดับ คือ ขาดการบริหารจัดการอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงเกิดความปลอดภัย พร้อมทั้งจะใช้ประโยชน์ให้เกิดความคุ้มค่าและเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ รองลงมาคือ ขาดการจัดทำสำมะโนผู้เรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษาโดยประสานงานกับชุมชนท้องถิ่นในการสำรวจและนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขาดการส่งเสริมกิจการนักเรียน โดยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ย 3 ลำดับท้าย คือ ขาดการพัฒนากระบวนการควบคุมภายในสถานศึกษา โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ขาดการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของสถานศึกษาในรูปแบบเครือข่ายประชาสัมพันธ์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ขาดการระดมทรัพยากรจากชุมชน เอกชน และองค์กรท้องถิ่นสนับสนุนในการจัดหาอุปกรณ์ งบประมาณ เพื่อพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาในทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา

การวิจัยเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน

ผลการวิจัยเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ไม่แตกต่างกัน ทั้งภาพรวมและรายด้าน

การเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านที่ไม่แตกต่างกัน 2 ด้าน คือด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ

ผลการวิจัยเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทุกด้าน

อภิปรายผล

สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะได้มีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีการจัดทำแผนและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยครู บุคลากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีการส่งเสริมให้มีการนิเทศการศึกษางานวิชาการภายนอกสถานศึกษา ทั่วไป เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป รองลงมา คือ ด้านบริหารบุคคล และด้านบริหารงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารวิชาการ เมื่อพิจารณาตามสถานภาพของบุคลากรในสถานศึกษาแสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่สรุปแนวทางการบริหารงานของสถานศึกษาที่สถานศึกษาต้องมีสิทธิหน้าที่หรืออำนาจความรับผิดชอบและขอบเขตผู้ประสงค์ อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่จำเป็นอย่างหนึ่งที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการหรือบริหารงาน ทั้งด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไปให้มีประสิทธิภาพ

สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านบริหารวิชาการ พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา มีการจัดทำแผนและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยครู บุคลากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับ ดาราณี ผิวขาว (2552) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อศึกษาแนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านวิชาการ มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูชาติ แปลงล้วน (2550) ได้ศึกษาการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับโรงเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4 ผลการศึกษาพบว่า ด้านวิชาการ

โรงเรียนกำลังดำเนินการไปตามเป้าหมายที่คาดหวัง มีการปรับตัวตามบริบทของตนเองและประสบความสำเร็จด้านหลักสูตรมาก

ด้านบริหารงบประมาณ พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารงบประมาณ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดระบบสวัสดิการเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รองลงมาคือ มีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านงบประมาณเพื่อวางแผนพัฒนาการเงินและพัสดุของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูชาติ แปลงล้วน (2550) สรุปผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุเทพ สุภาพ (2550) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่าสภาพการบริหารสถานศึกษา ด้านงบประมาณ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านบริหารบุคคล พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 8 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งโดยครูและบุคลากรโดยมีการวิเคราะห์ภารกิจและประเมินความต้องการ รองลงมาคือ มีการส่งเสริมให้มีการสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่เกี่ยวข้องแก่ครูและบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่กำหนดแนวทางการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงในวิชาชีพ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุเทพ สุภาพ (2550) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่าสภาพการบริหารสถานศึกษาใน ด้านงานบุคคล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านบริหารทั่วไป พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 8 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการดำเนินงานธุรการให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิภาพโดยยึดหลักความถูกต้องรวดเร็ว ประหยัดและคุ้มค่า รองลงมาคือ มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของสถานศึกษาในรูปแบบเครือข่าย ประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายเพื่อบริหารการศึกษา สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2548) ที่กล่าวไว้ว่าการบริหารสถานศึกษาจะต้องให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็ง การจัดการศึกษาและร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน โดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาลด คือ ด้านบริหารวิชาการ รองลงมาคือ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป เมื่อพิจารณาตามสถานภาพของบุคลากรในสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าการบริหารงานของสถานศึกษา บุคลากรในสถานศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานในแต่ละด้านดี จึงไม่มีปัญหาในการบริหารเท่าใด ด้านที่มีปัญหามากคือด้านบริหารวิชาการ สถานศึกษาจึงมีความจำเป็นในการเตรียมบุคลากร และจัดเตรียมบุคลากรเพื่อสนับสนุนการบริหารสถานศึกษา จัดอบรมครูภายในสถานศึกษาให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ในการบริหารงานแต่ละด้าน การพัฒนาด้านวิชาการแก่ครู ส่วนในด้านบริหารงบประมาณยังแสดงว่าบุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการอยู่มากกว่าด้านอื่นเพราะว่าสถานศึกษา

ขาดการวิเคราะห์ความเหมาะสมในการเสนอของงบประมาณจากครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาครูและบุคลากรมีการแก้ไขปัญหาพร้อมกันโดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมสอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม 7 อัมมัญญาตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติ ปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ การรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่กล่าวถึงการวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของงบประมาณ ที่สถานศึกษาต้องวิเคราะห์กิจกรรมตามภารกิจงานที่จะต้องดำเนินการตามมาตรฐานโครงสร้างสายงาน และตามแผนงาน งานโครงการของสถานศึกษา เพื่อจัดอันดับความสำคัญและกำหนดงบประมาณเพื่อเสนอขอ

ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

ด้านบริหารวิชาการ พบว่าปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ อยู่ในระดับน้อย 9 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ขาดการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน รองลงมาคือ ขาดการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม การส่งเสริมความถนัดและความสามารถทางวิชาการแก่นักเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าครูและบุคลากรยังขาดความรู้ ขาดความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้นดำเนินชีวิตอย่างไร เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะการงานอย่างนั้น เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ผู้รู้จักผลเพื่อเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีที่ส่งผลดี กับตัวเองและผู้อื่น คนที่มีคุณสมบัติตามข้อนี้ จะมีความรอบคอบ คิดถึงแผนการปฏิบัติงานที่ดี มีการวางตัวอย่างเหมาะสม เคารพในผู้อื่นมีสติอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้วางตัวดี และเป็นที่รักของทุกคน ผู้บริหารสถานศึกษาที่รู้จักผลจะต้องพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ เพราะเข้าใจดีว่าผลทั้งหลายย่อมมีมาแต่เหตุ การกระทำของผู้บริหารในการรู้จักความหมายและความมุ่งหมายของหลักการในการปฏิบัติงาน รู้จักและเข้าใจวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในกิจการนั้น สามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับการดำเนินงานต่างๆ อย่างถูกต้อง อีกทั้งขาดการวิจัยทางด้านวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ธนกร ธนนิติกุล (2552) สรุปผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 อยู่ในระดับน้อย ทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านการบริหารงานบุคคล รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการ

ด้านบริหารงบประมาณ พบว่าปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารงบประมาณ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ และอยู่ในระดับน้อย 7 ข้อ เรียงอันดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ ขาดการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านงบประมาณเพื่อวางแผนพัฒนาการเงินและพัสดุของสถานศึกษา รองลงมาคือ ขาดการจัดระบบสวัสดิการเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษามีการวางแผนบริหารจัดการด้านงบประมาณให้เป็นไปตามระเบียบที่กฎหมายกำหนดไว้ และการรู้จักประมาณ คือรู้ประมาณรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์สิน รู้จักความพอเหมาะพอดี การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ทำทุก

อย่างด้วยความเข้าใจ ขอบใจหรือเอาแต่ใจของตนแต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา ว่าสถานศึกษาจะต้องมีการดำเนินงานการบริหารเงินงบประมาณประจำปีให้เป็นไปตามแผนที่สถานศึกษากำหนดและรายงานการใช้เงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรส่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายกำหนดซึ่งสอดคล้องกับ ภัคดี วงษาเนา (2551) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานภายใต้กรอบโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงานภายใต้กรอบโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลของสถานศึกษาพบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อยทั้งภาพรวมและรายด้าน

ด้านบริหารบุคคล พบว่า ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบริหารบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแสดงว่า อยู่ในระดับน้อยทั้ง 8 ข้อ โดยเรียงอันดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ การสรรหา บรรจุ แต่งตั้งบุคลากรในสถานศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย ขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รองลงมาคือ ขาดการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง โดยครูและบุคลากร โดยมีการวิเคราะห์ภารกิจ และประเมินความต้องการ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสรรหาบรรจุแต่งตั้งบุคลากร ขาดการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งและขาดการรู้จักตนเองโดยฐานะกำลังความรู้ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม ว่ามีเท่าไรอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม และดำเนินการต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตลอดจนแก้ไขพัฒนาปรับปรุงตนเองให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป ความรู้จักประมาณตนในเรื่องต่างๆ ทั้งฐานะความเป็นอยู่ หน้าที่การงาน รวมไปถึงความคิดจิตใจเมื่อรู้ว่าตนมีกำลัง มีความคิดอย่างไร มีอุปนิสัยอย่างไรชอบหรือไม่ชอบ เป็นเหตุให้เป็นคนวางตัวดี มีมารยาท อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักประมาณตน ทำอะไรพอควรแก่กำลัง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธนกร ธนนิติกุล (2552) สรุปผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 อยู่ในระดับน้อย ทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านการบริหารงานบุคคล รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุเทพ สุภาพ (2550) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาการบริหารงานของสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

ด้านบริหารทั่วไป ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานอนแก่น เขต 2 ด้านบริหารทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ แสดงว่าอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ โดยเรียงอันดับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูง คือ ขาดการบริหารจัดการอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงเกิดความปลอดภัย พร้อมทั้งจะใช้ประโยชน์ให้เกิดความคุ้มค่าและเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ รองลงมาคือ ขาดการจัดทำสำมะโนผู้เรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา โดยประสานงานกับชุมชนท้องถิ่นในการสำรวจและนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษายังไม่เห็นความสำคัญของการจัดการอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงเกิดความปลอดภัย การใช้ประโยชน์ให้เกิดความคุ้มค่าและเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และขาดการรู้จักชุมชน คือการรู้จักถิ่นรู้จักชุมชน รู้จักการอันควรประพฤติปฏิบัติในที่ชุมชน ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนมีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมประเพณี มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรบำเพ็ญประโยชน์ การรู้จักชุมชน คือการเป็นผู้รู้จักชุมชน การคิดและแสดงออกให้เหมาะสมกับสถานที่ และสภาพแวดล้อมเมื่อนำมาใช้ในชีวิตจริง การรู้จักวางตัวตามมารยาทสังคม รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี รู้ที่จะสัมพันธ์กับบุคคลในบริบทต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมข้อดังนี้ การกระทำของผู้บริหารในการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนและเข้าใจในสภาพของชุมชนในด้านระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีโดยการปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ธนกร ธนนิติกุล (2552) ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 อยู่ในระดับน้อย ทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่มีปัญหาต่ำสุดคือ ด้านการบริหารงานทั่วไป

ผลการวิจัยเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากอนแก่น เขต 2 แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติมากกว่าครูผู้สอนซึ่งสอดคล้องกับสัปรีธรรม 7 ในพระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษากับครูผู้สอนมีการปฏิบัติงานในหน้าที่แต่ละด้านแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัคดี วงษาเนา (2551) ที่ศึกษาการบริหารงานภายใต้กรอบโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนแตกต่างกัน ทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติสูงกว่าครูผู้สอน

ผลการวิจัยเปรียบเทียบปัญหา การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะได้มีการนำหลักสัปรีธรรม 7 เข้ามาใช้ในการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงานร่วมกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ครูนอกจากจะมีงานด้านการสอนที่เป็นงานประจำแล้ว ยังต้องมีหน้าที่ในการรับผิดชอบงานด้านอื่นอีกหลายงาน ทำให้การปฏิบัติงานหลายด้านพร้อมเกิดปัญหา โดยเฉพาะงานด้านวิชาการที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ซึ่งทำให้ครูผู้สอนมีการปฏิบัติงานด้านวิชาการสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัคดี วงษาเนา (2551) ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารงานภายใต้กรอบโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา เปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานภายใต้กรอบโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนไม่แตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายด้าน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธนกร ธนนิติกุล (2552) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัยเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า ภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ควรมีการนำหลักธรรมสัปรีธรรม 7 มาใช้ในการบริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป รองลงมาคือ ด้านบริหารบุคคล และด้านบริหารงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารวิชาการ

เมื่อพิจารณาตามขนาดของสถานศึกษา มีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้ สถานศึกษาขนาดเล็ก มีสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ คือ ด้านบริหารทั่วไป รองลงมาคือ ด้านบริหารบุคคล และด้านบริหารงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารวิชาการ สถานศึกษาขนาดกลางมีสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ คือ ด้านบริหารทั่วไป รองลงมาคือ ด้านบริหารบุคคล ด้านบริหารงบประมาณ

ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารวิชาการ สถานศึกษาขนาดใหญ่ มีสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ คือ ด้านบริหารทั่วไป ด้านบริหารวิชาการ และด้านบริหารงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารบุคคล ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าขนาดของสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันแต่มีสภาพการบริหารจัดการในระดับมากเหมือนกันและการจัดการบริหารแต่ละด้านอาจบริหารตามสภาพของสถานศึกษานั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธนกร ธนนิติกุล (2552) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 อยู่ในระดับมาก ทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยด้านที่ปฏิบัติสูงสุดคือ คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ รองลงมาคือด้านบริหารงานบุคคล ส่วนด้านที่ปฏิบัติต่ำสุดคือด้านการบริหารงบประมาณ

ผลการวิจัยเปรียบเทียบ ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะขนาดของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานด้านวิชาการ ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านการบริหารงานบุคคล ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใช้หลักกรรมสัปปุริสธรรม 7 มาใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกันเมื่อพิจารณาในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบริหารงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านบริหารวิชาการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารบุคคล

เมื่อพิจารณาตามขนาดของสถานศึกษา มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้ สถานศึกษาขนาดเล็ก มีปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านบริหารงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารทั่วไป ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารบุคลากร สถานศึกษาขนาดกลาง มีปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากสูงสุดคือ ด้านบริหารวิชาการ รองลงมาคือ ด้านบริหารทั่วไป และด้านบริหารบุคคล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านบริหารงบประมาณ สถานศึกษาขนาดใหญ่ มีปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน และอยู่ในระดับน้อย 3 ด้าน คือด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากสูงสุด คือ ด้านบริหารงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านบริหารวิชาการ และด้านบริหารบุคคลส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป เป็นรายด้านแสดงว่า อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากสูงสุด คือ ด้านบริหารงบประมาณ รองลงมาคือ ด้านบริหารวิชาการ และด้านบริหารงานบุคคล ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านบริหารทั่วไปที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าขนาดของสถานศึกษาต่างกัน มีสภาพการบริหารงานที่ต่างกัน การสนับสนุนการบริหารงานได้เพียงพอ จึงส่งผลให้มีการบริหารจัดการที่ต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดาราณี ผิวขาว (2552) พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารทั่วไปและด้านบริหารงานบุคคล ตามลำดับ ปัญหาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ คือ ด้านบริหารบุคคล ด้านบริหารทั่วไป ด้านบริหารงบประมาณ และด้านบริหารวิชาการ ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสูงกว่าครูผู้สอนผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหาร

สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่ความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสูงกว่าผู้บริหาร ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปผลการวิจัย

สภาพการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านบริหารทั่วไป รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านงบประมาณ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิชาการ ปัญหาการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย โดยด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านวิชาการ รองลงมาคือ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการบริหารทั่วไป

การเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามสถานภาพโดยภาพรวมและรายด้าน มีปัญหา ไม่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบสภาพการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านบริหารบุคคลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ด้านการบริหารทั่วไปแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านอื่นไม่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านมีปัญหาไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 ด้านบริหารวิชาการ ควรมีการจัดทำแผนการดำเนินงานบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาให้ครอบคลุมงาน และผู้รับผิดชอบควรให้ความสำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ให้รู้จักผล รู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการและสิ่งที่ตนปฏิบัติ

1.2 ด้านบริหารงบประมาณ ควรกำหนัดำเนินงานการบริหารเงินงบประมาณประจำปีให้เป็นไปตามแผนที่สถานศึกษากำหนด รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์สิน รู้จักความพอเหมาะพอดี

1.3 ด้านบริหารบุคคล ควรมีการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง มีการส่งเสริมให้มีการสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ โดยรู้จักเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานในสถานศึกษา

1.4 ด้านบริหารทั่วไป ควรมีการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนางานด้านธุรการ การพัฒนาอาคารสถานที่และแหล่งเรียนรู้ รู้จักประมาณ มีความพอดีในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติตน การดำเนินชีวิต หรือการลงมือกระทำทุกสิ่งทุกอย่างโดยละเอียด ไม่มากหรือน้อยเกินไป อยู่ในความพอดี

1.5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้การช่วยเหลือ นิเทศ ติดตามการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านงบประมาณอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานการบริหารด้านงบประมาณมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.6 การบริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยเฉพาะด้านวิชาการ หน่วยงานผู้บริหารหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องควรให้การช่วยเหลือ นิเทศ ติดตามอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.7 การบริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขนาดกลาง โดยเฉพาะด้านวิชาการและด้านงบประมาณ หน่วยงาน ผู้บริหาร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องควรให้การช่วยเหลือ นิเทศ ติดตามการบริหารด้านวิชาการและด้านงบประมาณอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารงานของสถานศึกษาขนาดกลางมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละด้าน

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับเจตคติของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามขนาดของสถานศึกษาในแต่ละด้าน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาารูปแบบการบริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมกับขนาดของสถานศึกษา

2.4 ควรมีการศึกษากำหนดนโยบาย การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การบริหารงานสถานศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2548). กฎหมายเพื่อบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ,
- เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้. (2552). การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษา. วารสารข้าราชการครู, 29(1), 40-46.
- ชูชาติ แปลงล้วน. (2550). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน กรณีศึกษาโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย).
- ดารานี ผิวขาว. (2552). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอีสาน).
- ธนกร ธนนิติกุล. (2552). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอีสาน).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ภักดี วงษาเนา. (2551). การบริหารงานภายใต้กรอบโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยบริหารธุรกิจ).
- สมพิศ ไหมงาม. (2553). การบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มิตรภาพการพิมพ์ และสตีวดีโอจำกัด.
- สุเทพ สุภาพ. (2550). สภาพและปัญหาการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร).

Management According to Good Governance Principles of Basic Educational Institutions Under The Educational Service Area Office, Kalasin Primary Education Area 1

Narumol Pongsart^{1*}

¹Yasothon Technical College, Yasothon Province, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Msamrong84@gmail.com

ABSTRACT

The objectives of this study are to 1) study the conditions and problems of administration according to the principles of good governance of basic educational institutions, 2) compare the conditions and problems of administration according to the principles of good governance of basic educational institutions, 3) find Guidelines for developing management according to the principles of good governance of basic educational institutions. Under the jurisdiction of Kalasin Primary Educational Service Area Office 1. The sample group consisted of 322 school administrators and teachers drawn by stratified random sampling. The instrument used to collect data was a questionnaire. Statistics used in data analysis include percentage, mean, standard deviation, and t-test. The results of the study found that 1) Administrative conditions according to the principles of good governance of basic educational institutions. Overall, it is at a high level. Administrative problems according to good governance principles of basic educational institutions. Overall, it is at a low level. 2) Results of comparing conditions and management problems according to the principles of good governance of basic educational institutions. Overall and each aspect is not different. 3) Guidelines for developing management according to the principles of good governance of basic educational institutions, including (1) the rule of law. There should be clear rules, regulations, and guidelines regarding the curriculum; (2) the principles of morality, administrators and Teachers should provide education that emphasizes morality and desirable characteristics; (3) Principle of transparency, administrators should disclose operations regarding personnel management to be able to check; (4) Principle of participation, administrators should encourage those involved to participate in the preparation of curriculum and teaching and learning; (5) Principle of responsibility, administrators should create consciousness for personnel to have shared responsibility; (6) the principle of value for money, schools should have goals and guidelines for using resources economically.

Keywords: Administration, Principles of Good Governance, Basic Educational Institutions

รับบทความ: 17 กรกฎาคม 2565; แก้ไขบทความ: 5 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2565

Received 17 July 2022; Revised 5 December 2022; Accepted 25 December 2022

การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

นฤมล พงศ์ศาสตร์^{1*}

¹วิทยาลัยเทคนิคยโสธร จังหวัดยโสธร ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน 3) หาแนวทางในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 322 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที (t-test) ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย 2) ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ (1) หลักนิติธรรม ควรมีการออกกฎระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตรให้มีความชัดเจน (2) หลักคุณธรรม ผู้บริหารและครูควรจัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (3) หลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคล เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ (4) หลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (5) หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรสร้างจิตสำนึกของบุคลากรทุกคนในองค์กรให้มีความรับผิดชอบต่อร่วมกัน และ (6) หลักความคุ้มค่า โรงเรียนควรมีเป้าหมายและแนวทางในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

คำสำคัญ: การบริหาร, หลักธรรมาภิบาล, สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

© 2022 BRJ: Bodhisastra Review Journal

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากตระหนักถึงความเข้มแข็งและความมั่นคงของประเทศมาจากการพัฒนาศักยภาพของคนในชาติ โดยอาศัยระบบการศึกษาที่ครอบคลุม เข้มแข็ง มีคุณภาพและประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งแต่เดิมการจัดและการบริหารการศึกษาของไทย ใช้รูปแบบของการรวมอำนาจการบริหารและการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลางมอบอำนาจการบริหาร และการตัดสินใจเพียงบางส่วนไปให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษาในส่วนภูมิภาคและสถานศึกษา แต่แนวการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 “มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านการบริหารงานวิชาการการบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง” โดยมุ่งหวังยกระดับการศึกษาของชาติให้ได้มาตรฐาน จัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ก)

จากรูปแบบการกระจายอำนาจดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวมีอิสระ และมีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐานและสามารถพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง รัฐบาลจึงบัญญัติให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ใน “มาตรา 35 สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 34 (2) เฉพาะที่เป็นโรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2546ข) ดังนั้นเมื่อมีการยุบเลิกสถานศึกษาตามวรรคหนึ่งให้ความเป็นนิติบุคคลสิ้นสุดลง” สถานศึกษา จึงเป็นนิติบุคคลที่สามารถกระทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองตามวัตถุประสงค์ มีสิทธิ และหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายระเบียบบริหารราชการกระทรวง ศึกษาธิการ ตามหลักกฎหมายเอกชนแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ตามหลักกฎหมายมหาชนแห่งกฎหมายอื่น ซึ่งกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสถานศึกษาไว้เป็นการเฉพาะการบัญญัติให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้การบริหารเป็นไป อย่างคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติโดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทอำนาจหน้าที่โดยตรงในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายอันเป็นการบริหารงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการรวบรวมจัดระบบ และใช้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันช่วยในการบริหารและตัดสินใจ วางแผนกำหนดทิศทาง และดำเนินงานตามลำดับความสำคัญของปัญหา และนโยบายการบริหาร รวมทั้งกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง การที่ผู้บริหารมีอำนาจบริหารอย่างอิสระ และต้องรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจของตน ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจกฎหมายกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน เพื่อสร้างความมั่นใจและป้องกันข้อผิดพลาด และถูกฟ้องร้องอันอาจจะเกิดขึ้นนอกจากนี้การบริหารการศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกอยู่เสมอ เพื่อให้การบริหารและการตัดสินใจมีความถูกต้อง เกิดประโยชน์สูงสุด จึงควรดำเนินการโดยใช้องค์คณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจให้มากที่สุดและบริหารงานด้วยความโปร่งใส สุจริต สามารถตรวจสอบได้โดยเฉพาะด้านการเงินซึ่งเป็นงบประมาณแผ่นดิน(กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ข)

การบริหารจัดการตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542โดยบัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน กำกับดูแลการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท การกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา ในการบริการราชการเมืองค์การหลักที่เป็นคณะบุคคลในรูปสภาหรือคณะกรรมการ และที่สำคัญในหมวดที่ 5 ส่วนที่ 1 มาตรา 39 บัญญัติว่า ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยตรง นอกจากนี้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 35 บัญญัติให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีอิสระ คล่องตัว สะดวกและรวดเร็ว ในการบริหารจัดการศึกษา ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาจึงมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม โดยสถานศึกษาจะมีอำนาจในการบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) และต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียน ในฐานะที่เป็นนิติบุคคลด้วยหลักการดังกล่าว ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม (Rule of Law) 2) หลักคุณธรรม (Morality) 3) หลักความโปร่งใส (Transparency) 4) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) 5) หลักการรับผิดชอบต่อ (Accountability) 6) หลักความคุ้มค่า (Value for Money) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2544)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ชีระ รุญเจริญ (2550) พบว่า การบริหารจัดการศึกษาต้องดำเนินการตามหลักการหรือแนวทางธรรมาภิบาลจึงจะเป็นการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับ แนวโน้มสภาพปัญหาและความต้องการในยุคโลกาภิวัตน์นำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรหรือหน่วยงานและเป็นหลักประกันความสำเร็จในการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ที่กล่าว

ว่าการจัดการศึกษาของประเทศไทย จะต้องเน้นการเสริมสร้าง และพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย และธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในสังคมไทย เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ และสามารถตรวจสอบการจัดการอำนาจรัฐอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา เพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการ การศึกษา ส่งเสริม ให้การบริหาร งาน ของรัฐบาล มีเสถียรภาพบนความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และดำเนินนโยบายได้อย่าง ต่อเนื่องนอกจากนี้ เฉลิมชัย สมท่า (2547) ธนชัย รัตน์ไทรแก้ว (2549) อัครพงศ์ เทพิน (2548) และกัมปนาท วัชรธนาคม (2553) ได้ศึกษาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครู ปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สถาน ศึกษาอยู่ในระดับมาก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 เป็นหน่วยงานทางการศึกษา ที่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานมาตั้งแต่มีการตั้งเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2546 ซึ่งต้องจัดการศึกษา เพื่อรองรับพื้นที่บริการใน 6 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกมลาไสย อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอธวัชบุรี และอำเภอดอนจาน มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 188 แห่ง ครูจำนวน 1,994 คน ซึ่งในแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมการทำงานที่แตกต่างกันทั้งค่านิยม วิธีคิด แนวปฏิบัติ ระเบียบ หลักเกณฑ์ต่างๆ จึงมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ ในการบริหารงาน โดยเฉพาะการดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 มาตรา 29 ที่กำหนดให้ดำเนินการตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยยึดถือระบบ คุณธรรมความเสมอภาคระหว่างบุคคล (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1, 2552)

จากสภาพและปัญหาที่พบจากการสังเกตของผู้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารตามหลัก ธรรมาภิบาลของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ในเบื้องต้น พบว่า หลักนิติธรรม สถานศึกษายังมีการปฏิบัติงานต่างๆ ในการบริหารจัดการเพียงกลุ่มเดียว จึงทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพียงบางส่วนและขาดการประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการออกกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติ หลัก คุณธรรม สถานศึกษาสนับสนุนให้มีผู้บริหารเข้าวัดฟังธรรม และยึดมั่นในความถูกต้องดีงามแต่บางส่วนก็ยังขาด ระเบียบวินัยในการทำงานและขาดความรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตน หลักความโปร่งใส สถานศึกษา ดำเนินการในด้านต่างๆ อย่างเปิดเผย มีการวางระบบการบริหารงานออกเป็นด้านต่างๆ แต่กระนั้นบุคลากรก็ยัง ขาดความรับผิดชอบในการทำงาน หลักการมีส่วนร่วม สถานศึกษาดำเนินการในด้านต่างๆ โดยการให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการบางส่วน แต่ยังขาดการวางแผนที่รัดกุมในการประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการ เกิดผลกระทบ หลักการระมัดระวัง สถานศึกษามีการสร้างตระหนักรู้ในการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบ ของบุคลากรต่างๆ แต่บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หลัก ความคุ้มค่า สถานศึกษามีการบริหารจัดการในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ แต่บุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังขาดความเอาใจใส่ดูแล

ผู้ศึกษาในฐานะข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 มีหน้าที่ ที่จะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล จึงสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการบริหาร ตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ซึ่งจะ เป็นข้อสังเกตในการพัฒนา การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ
3. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,994 คน ซึ่งจำแนกตามสถานภาพ และ ขนาดของสถานศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 322 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และได้โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีลักษณะเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	การปฏิบัติมีปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	การปฏิบัติมีปัญหาอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	การปฏิบัติมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	การปฏิบัติมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	การปฏิบัติมีปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

2) ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open Ended) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

3) สร้างแบบสอบถามสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดกรอบของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2544) 6 หลักการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

4) นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

5) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของคำถามแต่ละข้อโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC: Index of Consistency) พบว่า ด้านสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษามีค่า IOC ระหว่าง 0.66-1.00 และด้านปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา มีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00

6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาเสนอแนะอีกครั้งหนึ่ง

7) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try - out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จำแนกเป็นผู้บริหารจำนวน 15 คน และครูผู้สอน จำนวน 15 คน

8) นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาหาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item - total correlation) เกณฑ์ที่กำหนดคือ 0.20 - 1.00 การศึกษาครั้งนี้มีค่าอำนาจจำแนกด้านสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ระหว่าง 0.23 - 0.53 และด้านปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ระหว่าง 0.25 - 0.68

9) บสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) เกณฑ์ที่กำหนดคือ 0.70 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) ค่าความเชื่อมั่นด้านสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา เท่ากับ 0.91 และค่าความเชื่อมั่นด้านปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา เท่ากับ 0.90

10) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างศึกษาต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาต่อผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

2) ผู้ศึกษานำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเสนอต่อผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พร้อมกับแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง

3) ผู้ศึกษาติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป จำแนกตามสภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม โดยหาความถี่ (frequency) และร้อยละ (Percentage)

2) วิเคราะห์สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้ง 6 ด้าน ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3) วิเคราะห์ปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ทั้ง 6 ด้าน ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4) วิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 โดย การทดสอบ ที (t – test แบบ Independent Samples)

5) วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 โดย การทดสอบที (t – test แบบ Independent Samples) ตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการการของเชฟเฟ่ (Scheffe’)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. สภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำคือ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม หลักความคุ้มค่า และหลักความโปร่งใสตามลำดับ

1) หลักคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารเป็นผู้เสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รองลงมาคือ ผู้บริหารเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม องค์กรที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ผู้บริหารและครูจัดการศึกษาสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของนักเรียน โดยเน้นคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามลำดับ

2) หลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารและครูตระหนักถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันของนักเรียน ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักคุณธรรม รองลงมาคือ การบังคับใช้กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลมีความยุติธรรม และการกำหนดกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติของโรงเรียนโดยยึดหลักการกระจายอำนาจตามลำดับ

3) หลักการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโรงเรียน รองลงมาคือ ผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน และ ครูและคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ความเหมาะสมในการจัดสรรงบประมาณ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีตามลำดับ

4) หลักความรับผิดชอบต่อสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร รองลงมาคือ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และผู้บริหารจัดบุคลากรให้ปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถและเต็มตาม

ศักยภาพ และ ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง ตามลำดับ

5) หลักความคุ้มค่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ครูและบุคลากรใช้และรักษาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพ รองลงมาคือ โรงเรียนมีเป้าหมายและแนวทางในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และผู้บริหารและครูมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

6) หลักความโปร่งใส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคลเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ รองลงมาคือ ผู้บริหารมีการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารบุคคล และ ผู้บริหารมีการนำระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานสารบรรณในโรงเรียน ตามลำดับ

ปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำคือ หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักความโปร่งใสและหลักคุณธรรม ตามลำดับ

1) หลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ กฎระเบียบ และแนวปฏิบัติของโรงเรียนเป็นไปตามกฎหมายและสอดคล้องกับระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ รองลงมาคือ การกำหนด กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติของโรงเรียน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ ผู้บริหาร และครูตระหนักถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันของนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลักคุณธรรม และการบังคับใช้กฎระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และ การประเมินผลมีความยุติธรรม ตามลำดับ

2) หลักการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารและครูร่วมกันจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย รองลงมาคือ ผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน และ ผู้บริหารสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโรงเรียน ตามลำดับ

3) หลักความรับผิดชอบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง รองลงมาคือ ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร และผู้บริหารจัดบุคลากรให้ปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถและเต็มตามศักยภาพ และ ผู้บริหารเป็นผู้สร้างจิตสำนึกของบุคลากรทุกคนในองค์กรให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน ตามลำดับ

4) หลักความคุ้มค่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารและครูนำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ในการบริหารและจัดการเรียนการสอนเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต รองลงมาคือ ผู้บริหารและครูมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และ ผู้บริหารเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของครูและบุคลากร โดยใช้ทรัพยากรน้อยลง ตามลำดับ

5) หลักความโปร่งใส โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบทั่วกัน รองลงมาคือ ผู้บริหารมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบและเข้าใจระบบการบริหารงานต่างๆ ของโรงเรียนอย่างทั่วถึง และ ผู้บริหารมีการนำระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานสารบรรณในโรงเรียน ตามลำดับ

6) หลักคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้บริหารใช้หลักการบริหารโดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 รองลงมาคือ ผู้บริหารนิเทศ กำกับ ติดตาม การเรียนการสอนอย่างทั่วถึงเป็นระบบและมีความเป็นกัลยาณมิตร และผู้บริหารเป็นผู้มีความเสียสละทั้งด้าน กำลังกายกำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ

ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นหลักคุณธรรม แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นหลักคุณธรรม แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวทางในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

แนวทางในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า

1) หลักนิติธรรม ในลำดับแรกคือ ผู้บริหารและครูต้องตระหนักถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันของนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลักคุณธรรม และลำดับสุดท้ายคือ ควรมีการออกกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลมีความชัดเจน

2) หลักคุณธรรม ในลำดับแรกคือ ผู้บริหารเป็นผู้มีความเสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ และ กำลังสติปัญญา เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และลำดับสุดท้าย คือ ผู้บริหารใช้หลักการบริหารโดยยึดหลักพรหม วิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4

3) หลักความโปร่งใส ในลำดับแรกคือ ผู้บริหารมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคล เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้และลำดับสุดท้ายคือ ผู้บริหารมีขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ให้ผู้เกี่ยวข้อง ทราบทั่วกัน

4) หลักการมีส่วนร่วม ในลำดับแรกคือ ผู้บริหารส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และลำดับสุดท้ายคือ ผู้บริหารและครูร่วมกันจัดทำระเบียบว่าด้วย การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย

5) หลักความรับผิดชอบ ในลำดับแรกคือ ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร และลำดับสุดท้ายคือ ผู้บริหารเป็นผู้สร้างจิตสำนึกของบุคลากรทุกคนในองค์การให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน

6) หลักความคุ้มค่า ในลำดับแรกคือ ครูและบุคลากรใช้และรักษาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ และลำดับสุดท้ายคือ ผู้บริหารและครูนำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ในการบริหารและจัดการเรียน การสอนเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปราย จำแนกเป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์ และการทดสอบสมมติฐานการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ พบว่า โดยภาพรวมสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับเฉลิมชัย สมท่า (2547) ได้ศึกษาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเลย เขต 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับคือ หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า และหลักความโปร่งใส ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ ธนันชัย รัตนไทรแก้ว (2549) ที่ได้ศึกษาการประเมินการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า โรงเรียนในจังหวัดนครสวรรค์มีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาการบริหารโรงเรียน 4 ด้าน ซึ่งอยู่ในแต่ละหลักของธรรมาภิบาลพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านบริหารงบประมาณ รองลงมาคือด้านการบริหารบุคคล ด้านบริหารงานทั่วไป และด้านงานวิชาการ ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับ ทินกร อัครศรีชัยโรจน์ (2551) ได้ศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอุบลราชธานี เขต 5 ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความคิดเห็นของประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอนเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับ ทักษิณา เหลืองทวีผล (2551) ได้ศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงส่งลงมา ได้แก่ หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม หลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่า และหลักความโปร่งใส ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่าง ซึ่งข้อค้นพบนี้ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน ข้อที่ 1 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีเพียงด้านหลักคุณธรรมด้านเดียวที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษามีระดับการปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มครูผู้สอน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการบริหารโรงเรียนในยุคปฏิรูปการศึกษา มีการปฏิรูปการบริหารจัดการโดยมียุทธศาสตร์ในการปรับระบบบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ซึ่งกำหนดแนวทางให้สถานศึกษาปรับปรุงการบริหารจัดการโดยยึดหลักของธรรมาภิบาล (Good Governance) เน้นหลักกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการคืนอำนาจการศึกษาให้ประชาชน หลักการบริหารตนเองและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545) ประกอบกับได้เกิดระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาออกมามากขึ้นใช้สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยมีแนวคิดสนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจการบริหารท้องถิ่นและสถานศึกษา ซึ่งกำหนดให้การประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อประกันความมั่นใจว่าผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ในท้องถิ่นใดก็ตามก็จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546) และการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อเตรียมตัวรับการประเมินจากภายนอก ซึ่งตรงกันในการประเมินล้วนสัมพันธ์กับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเป็นส่วนใหญ่ สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลที่ผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ต้องปรับตัวและมีพฤติกรรมกรรมการบริหารที่เป็นธรรมาภิบาลมากขึ้น

แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบลำดับของปัญหาที่ระดับค่าเฉลี่ยสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ที่ได้จากการวิเคราะห์ในแบบสอบถามแบบประมาณค่า (checklist) ของแบบสอบถามแล้วปรากฏว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยด้านหลักคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด รองลงมาเป็นหลักความโปร่งใส เมื่อพิจารณาประเด็นปัญหา ด้านหลักคุณธรรม ได้แก่ ปัญหาข้อที่ 3 ผู้บริหารและครูจัดการศึกษาสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของนักเรียน โดยเน้นคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รองลงมาคือ ข้อที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณธรรม จริยธรรมทั้งนี้อาจเนื่องจาก ประเด็นที่ 1 ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์และสื่อสารระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เกี่ยวกับการดำเนินการบริหารงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ไม่ได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง และด้วยวิธีการที่หลากหลาย เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนไปจนถึงการรายงานผลการปฏิบัติงาน ทำให้ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไม่สามารถรับทราบข้อมูลผลการปฏิบัติงาน หรือเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับข้อค้นพบของสุรีย์ สิงเจริญ (2545) ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่พบว่าสภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 มีการปฏิบัติและมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะกรรมการสถานศึกษา คือการขาดการประสานงานหรือติดต่อซึ่งกันและกัน และกรรมการสถานศึกษาไม่มีเวลาเข้าประชุมเนื่องจากการประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับ ศุภมาศ การะเกตุ, วินัย ปานไต้, และอุมาพร ปานไต้ (2545) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประจำโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก ที่พบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมีการประชุมกรรมการน้อย เพียงภาคเรียนละ 2 ครั้ง ตามที่ระเบียบกำหนดไว้ และส่วนใหญ่เป็นการประชุมเพื่อแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ส่วนการประชุมเพื่อช่วยพิจารณาเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการศึกษายังมีน้อย หรือบางครั้งก็เป็นการจัดฉากการประชุมขึ้นมา คือ มีหนังสือเชิญประชุม มีบันทึกการประชุมแต่รูปแบบการประชุมยังไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้มีการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณา การประชุมเป็นไปเพียงเพื่อทราบนโยบายอย่างเดียว

สรุปผลการวิจัย

สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

แนวทางในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ (1) หลักนิติธรรม ควรมีการออกกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตรให้มีความชัดเจน (2) หลักคุณธรรม ผู้บริหารและครูควรจัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (3) หลักความโปร่งใส ผู้บริหารควรมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคล เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ (4) หลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (5) หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารควรสร้างจิตสำนึกของบุคลากรทุกคนในองค์กรให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน และ (6) หลักความคุ้มค่า โรงเรียนควรมีเป้าหมายและแนวทางในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่หลักความโปร่งใสมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แนวทางแก้ไขในระดับนโยบายคือควรส่งเสริมระบบกำกับติดตาม ตรวจสอบให้เข้มแข็งสม่ำเสมอ ส่วนในระดับผู้ปฏิบัติก็ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมดำเนินงานด้านการรับ-จ่ายเงินของสถานศึกษาและประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบอย่างเปิดเผย สำหรับประเด็นที่ควรให้ความสนใจและปรับปรุงแก้ไข คือ

1.1.1 หลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ข้อที่ 5 ผู้บริหารและครูตระหนักถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันของนักเรียน ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.1.2 หลักคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ข้อที่ 2 ผู้บริหารเป็นผู้เสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.1.3 หลักความโปร่งใส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ข้อที่ 3 ผู้บริหารมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคลเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.1.4 หลักการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ข้อที่ 1 ผู้บริหารสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.1.5 หลักความรับผิดชอบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ข้อที่ 2 ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

1.1.6 หลักความคุ้มค่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ข้อที่ 1 ครูและบุคลากรใช้และรักษาสื่อวัสดุอุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดได้มีสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลสูงขึ้น หน่วยงานในระดับที่สูงกว่าสถานศึกษาขึ้นไปควรจะได้มีการเผยแพร่หลักการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรม โครงการ ประกวด ส่งเสริม ยกย่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

1.2 ปัญหาบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่หลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีประเด็นที่ควรให้ความสนใจ คือ

1.2.1 หลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ข้อที่ 1 การออกกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลมีความชัดเจน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.2.2 หลักคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ข้อที่ 3 ผู้บริหารและครูจัดการศึกษาสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของนักเรียนโดยเน้นคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.2.3 หลักความโปร่งใส โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 คือ ผู้บริหารมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคลเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ และผู้บริหารมีการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารบุคคล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.2.4 หลักการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ข้อที่ 1 ผู้บริหารส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.2.5 หลักความรับผิดชอบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ข้อที่ 4 ผู้บริหารเป็นผู้สร้างจิตสำนึกของบุคลากรทุกคนในองค์กรให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.2.6 หลักความคุ้มค่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ข้อที่ 1 โรงเรียนมีเป้าหมายและแนวทางในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.3 ผลการเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

1.3.1 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อสภาพการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 ที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน พบว่าโดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับมากเช่นเดียวกันแต่เมื่อพิจารณาในค่าเฉลี่ยทั้งโดยภาพรวมและเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารตั้งแต่ 1-10 ปีทั้งสิ้น โดยด้านหลักคุณธรรมพบว่า แตกต่างกันเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการในด้านหลักคุณธรรมพบว่า ผู้บริหารเป็นผู้เสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์และสติปัญญา เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผู้บริหารเอาใจใส่ ดูแล สร้างขวัญกำลังใจ บุคลากรในสถานศึกษาอย่างเป็นธรรม และ ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารตั้งแต่ 1-10 ปี ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาในประเด็นเหล่านี้ ในระดับนโยบายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารน้อยกว่าได้ศึกษาอบรมเกี่ยวกับการบริหารตามหลักคุณธรรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ

1.3.2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อสภาพการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1 ที่จัดการศึกษาในระดับช่วงชั้นแตกต่างกันปรากฏว่า โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติแตกต่างกัน ในรายด้านผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 1-2 มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 3-4 ในหลักความโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งแนวทางแก้ไขหลักความโปร่งใสได้เสนอแนะไปแล้วตามข้อ 2 ส่วนด้านความรับผิดชอบ พบว่ามีประเด็นปัญหาที่สอดคล้องกันคือ ปัญหาจากการตัดสินใจของผู้บริหารคือ ผู้บริหารยอมรับผลที่เกิดจากการตัดสินใจและการกระทำทั้งผลดีและผลเสีย และสามารถอธิบายเหตุผล ในการกระทำนั้นได้ ซึ่งสัมพันธ์กับความคิดเห็นของครูคือ ผู้บริหารไม่รับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะ ในระดับนโยบาย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือควรสนับสนุนให้ผู้บริหารพัฒนาตนเอง เข้าอบรม ทบทวนความรู้ด้านทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารเช่นทักษะการตัดสินใจ การสร้างแรงจูงใจ การบริหาร ความขัดแย้งตามกำหนดเวลาบ้าง ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติคือควรเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษาให้มากขึ้น

1.4 แนวทางในการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

1.4.1 หลักนิติธรรม ผู้บริหารและครูต้องตระหนักถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันของนักเรียน ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักคุณธรรม การบังคับใช้กฎระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลที่มีความยุติธรรม และการกำหนดกฎระเบียบและแนวปฏิบัติของโรงเรียนโดยยึดหลักกระจายอำนาจ

1.4.2 หลักคุณธรรม ผู้บริหารเป็นผู้มีความเสียสละทั้งด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ผู้บริหารและครูจัดการศึกษาสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของนักเรียนโดยเน้นคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผู้บริหารใช้หลักการบริหารโดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4

1.4.3 หลักความโปร่งใส ผู้บริหารมีการเปิดเผยการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารบุคคล เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ มีการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารบุคคล และ ผู้บริหารมีการนำระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานสารบรรณในโรงเรียน

1.4.4 หลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน และครูและคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ความเหมาะสมในการจัดสรรงบประมาณในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

1.4.5 หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากร ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง

1.4.6 หลักความคุ้มค่า ครูและบุคลากรใช้และรักษาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนมีเป้าหมายและแนวทางในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และผู้บริหารและครูมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับทำการศึกษาต่อไป

2.1 ควรศึกษาสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสาขาต่างๆ ทำนองเดียวกับผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในครั้งนี เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบในส่วนของผู้บริหารในสาขาต่างๆ ให้เกิดความหลากหลายและเกิดความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาในเชิงลึก เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารต่อไป

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.4 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพของงานด้านต่างๆ เพื่อต่อยอดกระบวนการและผลงานศึกษาในครั้งนี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546ก). คู่มือการปฏิบัติงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การร้านสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2546ข). การบริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เฉลิมชัย สมท่า. (2547). การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- ทวี อุบแก้ว. (2549). สภาพการบริหารจัดการศึกษาที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 2. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏบึงฉลวย).
- ทักษิณา เหลืองทวีผล. (2551). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี).
- ทินกร อัครศรีชัยโรจน์. (2551). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 5. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏลพบุรี).
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. (2541). ปฏิรูปราชการ เพื่อความอยู่รอดของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ธนนันท์ รัตน์ไตรแก้ว. (2549). การประเมินการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนในสังกัด จังหวัดนครสวรรค์. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์).

- นัยนา เจริญพล. (2552). การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น. (ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- รัตติกรณ์ สุขดี. (2551). การบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. (ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย).
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1. (2553). คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง. กาฬสินธุ์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2544). คู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและที่ดี พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2554). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวิทย์ ทองสันทัด. (2550). พฤติกรรมผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลและประสิทธิผลการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2. (ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).

An Analysis of Failure in The Bayasana Sutta

Sukanda Tenissara^{1*}

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Tenissarasukanda@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to study and analyze the woes in the Payasana Sutta. The results of the study found that the failure in Buddhism can be divided into four cases: 1) failure caused by relatives; 2) failure caused by wealth; 3) failure caused by diseases; 4) failure of morality. This failure is the disaster and damage, which may occur to any person, organization, institution and society. Wherever this failure happens, the damage will happen accordingly. In Buddhism, the Buddha taught the monks to observe the precepts as it possibly leads to other kinds of failure. The failure in the Bayasana Sutta relates to the failure caused by the power of views (*ditṭhi*) as the behavioral stimulator because it makes ignorance and delusion become the truth. When ignorance and delusion overcome the mind, the self-overemphasized thought of correctness of thought, speech and mental conducts occur. Thereafter there is a lack of thoughtfulness in living in terms of physical, vocal and mental conducts, their advantages and disadvantages to oneself or the others. This leads to oneself focus, ignorance of the surroundings or society. This is caused by the delusion and oneself satisfaction of conducts and speech without consideration of harms that might happen to the others. So, the failure caused by relatives, wealth, diseases and morality is begun with the failure of thought.

Keywords: Failure, Theravada Buddhism, Bayasana Sutta

วิเคราะห์วิบัติในพยสนสูตร

สุกาญดา เทนอิสสระ^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Tenissarasukanda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์วิบัติในพยสนสูตร ผลการศึกษาพบว่า วิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นสามารถสรุปได้ เป็น 4 กรณี คือ 1) วิบัติแห่งญาติ 2) วิบัติแห่งโรค 3) วิบัติเพราะโรค 4) วิบัติแห่งศีล ความวิบัติเหล่านี้เป็นความหายนะ ความเสียหายอันเกิดขึ้นกับบุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบัน สังคม เมื่อความวิบัติเกิดขึ้นในทีใด สังคมใด ความเสื่อมเสียหายก็เกิดขึ้นในที่นั้น สำหรับในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ามักจะสอนให้พระภิกษุสงฆ์สำรวมในศีลเพราะศีลวิบัติจะเป็นตัวเชื้อให้ไปถึงวิบัติตัวที่สอง สามและสี่ต่อไป วิบัติที่ปรากฏในพยสนสูตรนั้น พบว่า ความวิบัติแห่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยอำนาจของทัญญูเป็นตัวชี้แนะ และเป็นตัวผลักดัน ให้กระทำเพราะความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความหลงผิดคิดว่าสิ่งที่ตนคิดหรือกระทำนั้นเป็นความถูกต้อง เมื่อความไม่รู้เข้าครอบงำจิตบวกกับความหลงผิด คิดสำคัญตนว่า คิดถูก กระทำถูกต้องทั้งทางกาย วาจา และใจ ขาดความรอบครอบในการดำเนินชีวิต ขาดการคิดพิจารณาในสิ่งที่ตนกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ ว่าจะจะเป็นผลดีหรือร้ายต่อตนเองหรือต่อบุคคลอื่น มักยึดเอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ ไม่สนใจสิ่งรอบข้าง หรือสังครอบตัว ขอแค่เพียงสิ่งที่ทำลงไป หรือการพูดออกไป ด้วยความพอใจของตน ด้วยความหลงสำคัญตนว่าถูกต้อง ไม่สนใจว่าจะสร้างปัญหาให้กับคนอื่นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ ความวิบัติแห่งญาติ ความวิบัติแห่งโรค หรือความวิบัติแห่งศีล จึงมักเริ่มต้นที่ความวิบัติแห่งทัญญู

คำสำคัญ: วิบัติ, พระพุทธศาสนาเถรวาท, พยสนสูตร

© 2022 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

สังคมของโลกในยุคปัจจุบัน เป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่หลากหลายไปด้วยวิวัฒนาการสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน เมื่อการดำเนินชีวิตที่จะต้องปรับและเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม จึงทำให้เกิดการกระตุ้นแนวความคิดที่จะพัฒนาการดำเนินชีวิตให้มีความสะดวกสบายและก้าวล้ำนำหน้าอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องและสนองความต้องการของมนุษย์ในการการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน เมื่อโลกได้ถูกมนุษย์นำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติขึ้นมาใช้ เพื่อให้มนุษย์ที่ดำเนินชีวิตบนโลกนี้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะดวกสบายขึ้น จึงเป็นสาเหตุทำให้ระบบนิเวศทางธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จึงก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอยู่บ่อยๆ อาทิเช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ภัยแล้ง เป็นต้น ด้วยสภาวะทางธรรมชาติที่เป็นเช่นนี้ ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติ เฉกเช่นเดียวกับชีวิตของมนุษย์ ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกฎแห่งพระไตรลักษณ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 12/358/394) ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกสภาวะแบบนี้ว่า วิบัติ คำว่า วิบัติ ในความหมายทางพระพุทธศาสนาหมายถึง ความเสียหาย ความผิดพลาด ความบกพร่อง ความเสียหายใช้การไม่ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2558) วิบัติ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีอยู่มากมายหลายประการ ในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะกล่าวถึงเฉพาะวิบัติ 5 ประการที่ปรากฏในพยสนสูตร ซึ่งว่าด้วยวิบัติแห่งญาติ 1) วิบัติแห่งโรค 1) วิบัติเพราะโรค 1) วิบัติแห่งศีล 1) วิบัติแห่งทัญญู 1) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 22/130/209-210) เนื่องด้วยสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาความเสื่อมในทางศีลธรรมและจริยธรรม

อย่างหนัก ปัญหาเหล่านี้ได้หมักหมมและสั่งสมมานาน นับตั้งแต่การแยกเอาการศึกษาออกจากวัด เพื่อต้องการพัฒนาการศึกษาของชาติให้เท่าเทียมกับนานาประเทศ ด้วยเหตุนี้ ผู้คนในสังคมเริ่มจะห่างจากศีลธรรมจริยธรรมมากขึ้น กลายเป็นปัญหาที่จะต้องรีบแก้ไขเร่งด่วน

เมื่อพิจารณาถึงคำว่า วิบัติ ตามนัยคัมภีร์ทางพุทธศาสนาที่ได้กล่าวไว้ ความวิบัติที่เกิดขึ้นได้เนื่องมาจากการกระทำของตนเองเป็นเหตุหลัก ผลจากการกระทำนั้นเองที่ส่งผลให้ดี หรือส่งผลในทางลบ ก็อาศัยเหตุของการกระทำเป็นหลัก การกระทำของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็อาศัยอำนาจของจิต เป็นที่ตั้ง เป็นที่คอยควบคุมดูแลและบังการให้ความคิด ถูกผิดชั่ว เป็นหลักสำคัญส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่จะทำให้เกิดความสุข และเป็นผลทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พระพุทธศาสนาจึงสอนให้เข้าใจในเรื่องของกฎธรรมชาติ ก็เพื่อให้เราเข้าใจว่าเรากำลังมีชีวิตอยู่ในโลกที่ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ (สมภาร พรหมทา, 2548) แต่ “วิบัติ” ในทัศนะของผู้วิจัยที่จะศึกษานี้ จะศึกษาในภาพรวมทั้งสองด้าน คือในด้านที่เป็นรูปธรรมและด้านที่เป็นนามธรรม กล่าวคือ ด้านที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า เรียกว่า อัตตัตถะ หมายถึง ประโยชน์ตน สิ่งที่เป็นคุณแก่ชีวิตช่วยให้เป็นอยู่ด้วยดี สามารถพึ่งตน หรือเป็นที่พึ่งแก่ตนได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ภักฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ หรือปรมัตถะ ความมีชีวิตและสิ่งอันเกื้อหนุนให้ชีวิตเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจและทางปัญญา ชีวิตที่มีคุณภาพ มีคุณค่า และมีความหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2558)

ดังนั้น เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยการชี้ให้เห็นถึงมุมมองต่างๆ ของชีวิต ด้วยการยกเอาพระสูตรในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยผ่านกระบวนการการวิจัย เพื่อหาองค์ความรู้ให้เข้ากับบริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน บทความนี้จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์วิบัติในพยสนสูตร” เพื่อนำความรู้ที่ได้มาบูรณาการปรับใช้ในสังคมและช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

1. ความหมายของวิบัติ

ความหมายคำว่า “วิบัติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความฉิบหายความหายนะ, ความเป็นอัปมงคล เช่น ทรัพย์สมบัติวิบัติ ความเคลื่อนคลาด, ความผิด, เช่น อักษรวิบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

ในความหมายที่ปรากฏในพยสนสูตรนั้น หมายถึง “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจะไม่ไปเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรก เพราะความวิบัติแห่งญาติเป็นเหตุ เพราะความวิบัติแห่งภคเณเป็นเหตุ เพราะความวิบัติเพราะโรคเป็นเหตุ แต่สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะความวิบัติแห่งศีลเป็นเหตุ หรือเพราะความวิบัติแห่งทัญญูเป็นเหตุ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 22/130/209-210)

ตามนัยที่ปรากฏในพระสูตรที่กล่าวถึง จะเห็นว่า ความวิบัติที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นได้เป็น 2 กรณี คือเกิดจากบุคคลที่ทุศีลหรือมีศีลวิบัติ และทัญญูวิบัติ คือความเห็นที่ผิด ความเข้าใจผิด และความเชื่อที่ผิด ทั้งนี้มักมีคำขยายนำหน้า เช่น สัมมาทัญญู (ความเห็นชอบ) มิจฉาทัญญู (ความเห็นผิด) แต่ถ้ามีคำว่า ทัญญู มาคำเดียว มักมีนิสสัยไม่ดี หมายถึง ความยึดถือตามความเห็น ความถ้อยมั่นที่จะให้เป็นไปตามความเชื่อถือหรือความเห็นของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2558) อันเป็นเหตุให้บุคคลผู้กระทำ เมื่อละจากโลกนี้ไป อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เป็นที่ไปในเบื้องหน้า อีกนัยหนึ่ง บุคคลผู้กระทำผิดด้วยอาศัยทัญญู เป็นตัวเหตุย่อมทำให้บุคคลนั้น เสื่อมจากภคเณ เสื่อมจากญาติและสุดท้ายความวิบัติแห่งโรค อันจะพึงเกิดแก่บุคคลในชาติปัจจุบัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยกเอาความหมายของคำว่าวิบัติแห่งศีลและวิบัติแห่งทัญญู ตามนัยความหมายของนักวิชาการของแต่ละท่านที่ได้กล่าวไว้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2558) ได้ให้ความหมายคำว่า “วิบัติ” ว่า ความเสีย ความผิดพลาด ความบกพร่อง ความเสียหายใช้การไม่ได้

ปิ่น มุทุกันต์ (2535) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสตร์ ภาค 1 ถึงความมุ่งหมายในการรักษาศีลไว้ว่าการรักษาศีลนั้น โดยความหมายในการปฏิบัติ เป็นการเว้นจากการกระทำที่ไม่ดี ฆ่ากันไม่ดี ลักทรัพย์ไม่ดี ผิดลูกเขามาเมียเขาไม่ดี โทกกันไม่ดี กินเหล้าเมาสุรายาเสพติดของมีนเมาทั้งหลายทำให้เสียสติสัมปชัญญะ เสียทรัพย์ไม่มีการรักษาศีล คือ การงดเว้นจากการกระทำที่ไม่ดีเหล่านี้

แก้ว ชิตตะชบ (2553) กล่าวในหนังสือหลักการถือศีลปฏิบัติธรรม ไว้ว่า ศีล 5 หรือเบญจศีลนี้เป็นมาตรฐานอย่างต่ำสำหรับการจัดระเบียบชีวิตและสังคมของมนุษย์ให้อยู่ในสภาพที่เอื้อโอกาสขั้นพื้นฐานในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม หรือทำการพัฒนาให้สูงขึ้น ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ทางจิตใจหรือทางวัตถุก็ตาม จัดเป็นศีลขั้นพื้นฐานของศีลทั้งปวง

วศิน อินทสระ (2555) กล่าวไว้ในหนังสือ “พัฒนาชีวิตด้วยสัมมาทิฐิ” ว่า ถ้าไม่มีสัมมาทิฐิ ไม่มีความเห็นที่ถูกต้อง ไม่มีความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว การพัฒนาก็จะพัฒนาไปทางรก ไม่เรียบร้อย รกทั้งกาย รกทั้งใจ รกทั้งศีลธรรม ศีลธรรมมันรก

สรุปได้ว่า ความวิบัติที่เกิดขึ้นมาจากน้ำมือของมนุษย์นั้น เกิดขึ้นมาได้จากความประพฤติผิดมีความเห็นที่ผิด เมื่อเหตุทั้งสองประการนี้มีอยู่ในจิตใจของคุณคนใดก็ตาม ย่อมนำความวิบัติ ความฉิบหายมาสู่ตนเองและผู้อื่น ดังนั้น คำสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นในการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นหลักสำคัญ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักแยกแยะความดี ความชั่ว มีเหตุผล มีความนึกคิด พิจารณาใช้ปัญญาใคร่ครวญก่อนจะกระทำหรือพูดกล่าวออกไป เป็นสิ่งป้องกันไม่ให้ความวิบัติเกิดขึ้นแก่บุคคลเหล่านั้น ทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์ในโลกปัจจุบัน และในส่วนที่เป็นไปในโลกเบื้องหน้า คือสัมปรายภพ นั่นเอง

2. ความสำคัญของวิบัติ

ความวิบัติเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อยากพบ แต่ก็ไม่มีใครที่จะสามารถกำหนดได้นี้เป็นแนวคิดของสามัญชนคนทั่วไปที่ส่วนใหญ่มีความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนกันไปอย่างมาก ในความเป็นจริงแล้ว ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวไว้ว่า “กรรม” เป็นเครื่องจำแนกบุคคล ดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับกรรมของตนเองเป็นหลัก คำว่า “กรรม” ในทัศนะตามคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนา แปลว่าการกระทำ มีความหมายกลางๆ ใช้ได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม กรรมไม่ดี เรียกว่า อกุศลกรรม แต่ในความรู้สึกของคนทั่วไปมักเข้าใจคำว่ากรรมนั้น หมายถึง การกระทำไม่ดี และผลของการกระทำไม่ดี พระพุทธเจ้าได้ตรัสความหมายของกรรมไว้ในนิพเพติกสูตรว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกาย วาจา และใจ” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 22/63/577)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้อธิบายไว้ว่า “กรรม” แปลตามศัพท์ว่า การงานหรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่า หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วย “เจตนา” หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น คงพอจะมองเห็นความหมายของวิบัติได้ดีพอสมควร และพอที่จะทำให้มีความเข้าใจ และกระจ่างขึ้น ชัดเจนขึ้นถึงคำว่า “วิบัติ” ตามนัยทัศนะของนักวิชาการและตามนัยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สำหรับคำว่า “วิบัติ” ตามปกติในความเข้าใจของมนุษย์ทั่วไป ความวิบัตินี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เลวร้าย รุนแรงและมีความน่ากลัวอย่างที่สุดสำหรับมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ภาษาใดก็ตามที่ ความวิบัติก็คือความหายนะ ในความเข้าใจของบุคคลทั่วไป ภาษาของคำว่า “วิบัติ” ส่วนใหญ่จะพบตามคัมภีร์ในทางพระพุทธศาสนา แต่ภาษาที่ใช้กันในโลกมักจะพบคำว่า “พิบัติ” เป็นส่วนมาก น้อยนักที่จะเห็นคำว่าวิบัติ ไม่ว่าจะเห็นคำว่า “วิบัติ” หรือ “พิบัติ” หรือแม้แต่คำว่า “หายนะ” ก็ดีล้วนแล้วแต่สื่อไปในด้านของความเสื่อม ความสูญเสีย ความไม่เจริญ เป็นต้น ความสำคัญของวิบัติจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น “วิบัติ” จึงเป็นสิ่งที่ใครๆในโลกนี้ไม่ปรารถนาต้องการ และไม่พึงปรารถนาประสบพบเจอกับเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้องจำเป็นที่จะต้องศึกษา และให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะารู้จักแนวทางการแก้ไข และวิธีที่จะป้องกันไม่ให้ความวิบัติเกิดขึ้นกับตัวเราเอง ดังจะได้กล่าวต่อไป

ความวิบัติที่เกิดจากโทษแห่งผู้ทุศีลหรือศีลวิบัติ คือ เกิดจากการไม่ประพฤติในหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ ศีล 5 นั้นเอง ซึ่งศีล 5 เปรียบเสมือนกับกฎหมายชีวิตของมนุษย์ หากบุคคลใดก็ตามที่ล่วงละเมิดในกฎข้อห้ามทั้ง 5 ข้อนี้ ถึงแม้ว่าการล่วงละเมิดศีลอาจไม่ทำให้ผิดกฎหมายบ้านเมืองก็ดีสำหรับบางข้อ แต่การล่วงละเมิดศีลชักนำพาให้บุคคลนั้นทำผิดกฎหมายได้ เช่น ความเสื่อมทรพย์เพราะความประมาทเป็นเหตุ ตัวอย่างเช่น ประมาทม้าเมาในอบายมุขต่างๆ หลงในการพนันทำให้เสื่อมทรพย์ ล่วงละเมิดศีล เช่นไปฆ่าเขา ลักทรัพย์หรือฉ้อโกงทรัพย์ของเขา ถูกจับได้ต้องติดคุกหรือต้องเสียทรัพย์มากมายในการสู้คดีความ ทรัพย์เก่าก็หมดไป ทรัพย์ใหม่ก็หาไม่ได้ เสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่นไม่กล้าหาญในที่ประชุมเพราะเกรงจะถูก ทั่วถึงถึงความผิด เมื่อจะตายระลึกถึงกรรมชั่วของตนทำให้หลงตาย ตายแล้วยังต้องไปทุกต้ออีก (วคิน อินทสระ, 2557)

จะเห็นว่า เพียงแค่ความวิบัติ ที่เกิดจากการไม่มีศีลธรรม ยังทำให้เกิดความเสื่อมเสีย โดยหาประมาณไม่ได้เช่นนี้ เป็นผลพวงติดตามกันไปแบบลูกโซ่ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตจากเคยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ก็กลับกลายเป็นชีวิตที่มีแต่ความทุกข์ ทั้งทางกายและใจ เป็นชีวิตที่ล้มเหลวทางสังคม ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นผลเนื่องมาจากตัววิภูฏีเป็นสำคัญ คือมีความเห็นที่ผิด การมีความเห็นที่ผิดเพราะเหตุของการตั้งใจไว้ผิด การตั้งใจไว้ผิดเพราะเหตุเป็นมิจฉาวิภูฏี คือความเห็นที่ผิดไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล ทรงแวะลงข้างทางประทับที่ใต้ต้นไม้ ต้นหนึ่ง นายโคบาล (คนเลี้ยงโค) คนหนึ่งเข้าไปเฝ้า ได้สนทนา กับพระผู้มีพระภาคแล้วชื่นใจเลื่อมใส ได้อาราธนาเพื่อเสวยที่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว วันรุ่งขึ้นได้เสด็จไปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมาก ที่บ้านของนายโคบาลนั้น เขาได้เตรียมอาหารที่ประณีตถวาย พระพุทธเจ้าเสวยเสร็จแล้ว ทรงแสดงธรรมให้ฟังคืออนุพุทพิกถาและอริยสัจ นายโคบาลได้สำเร็จโสดาปัตติผล เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับ เขาเดินไปส่งเสด็จ ช่วงระยะหนึ่งแล้วกลับ เขาถูกชายผู้หนึ่งฆ่าตายในระหว่างทาง ภิกษุบางรูปที่ตามมาภายหลังได้เห็นเขาถูกฆ่าตายแล้ว จึงไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ทรงเปล่ง อุทานในเวลานั้นว่า “โจรเห็นโจร คนมีเวรเห็นคนมีเวร พึงทำสิ่งร้ายให้แก่กันอันใด จิตที่ตั้งไว้ผิดยังทำร้ายบุคคลได้มากยิ่งขึ้นกว่านั้น (วคิน อินทสระ, 2557)

จึงสรุปได้ว่า จิตที่ตั้งไว้ผิดเป็นจิตที่สามารถทำร้ายตัวเองและทำร้ายคนอื่น ด้วยเหตุที่จิตเป็นมิจฉาวิภูฏี คือมีความเข้าใจผิดคิดว่าสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปนั้นมีความถูกต้อง แต่ความเป็นจริงแล้ว บุคคลผู้เป็นมิจฉาวิภูฏี มักจะทำอะไรลงไปด้วยอำนาจของกิเลสที่คอยครอบงำจิตอยู่ตลอดเวลา ด้วยความสำคัญผิด มิจฉาวิภูฏี จึงเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ที่เป็นอกุศลธรรม ที่เป็นความเห็นผิด เห็นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เช่น เห็นผิดว่ากรรมไม่มี ผลของกรรมไม่มี เห็นผิดว่ามีสัตว์บุคคล เห็นผิดว่าเป็นสุข เห็นผิดว่าเที่ยง เป็นต้น รวมความว่า ความเห็นผิดเป็นการเห็นที่คลาดเคลื่อนตามความเป็นจริงในเรื่องของสภาพธรรมเป็นความจริงที่ว่า บุคคลผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม บรรลุถึงความเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน โอกาสที่จะมีความเห็นผิด (มิจฉาวิภูฏี) ก็ย่อมสามารถที่จะเกิดขึ้นได้ แล้วแต่ว่าจะมีมากหรือน้อย ความเห็นผิดนี้อันตรายมาก เป็นเหตุนำมาซึ่งอกุศลธรรมอย่างมากมาย เพราะเหตุว่าเมื่อมีความเห็นผิดแล้วอะไรๆ ก็ผิดตามไปด้วย กล่าวคือความประพฤติทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ก็ผิดไปด้วยตามความเห็นที่ผิดนั่นเอง ผลที่ตามมาคือ เป็นผู้มีอบายเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ความวิบัติก็จักบังเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้นั้น จึงเป็นเรื่องที่น่ากลัว และจะประมาทไม่ได้เลย

3. ประเภทวิบัติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา คำว่า “วิบัติ” ตามนัยแห่งอรรถาธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ความผิดพลาด ความคลาดเคลื่อน ความเสียหาย

ความบกพร่อง และความใช้การไม่ได้ หากเราจะมองให้เห็นภาพความชัดเจนของคำว่า “วิบัติ” ซึ่งจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมไทย ทุกวันนี้ในสังคมของไทยได้เกิดความวิบัติขึ้นแล้ว ความวิบัติที่ว่า หมายถึง ความเสื่อมโทรมทางสภาพจิตใจอย่างหนัก และอาจมีแนวโน้มว่าจะเกิดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความวิบัติที่กล่าวมานี้ คือ ความวิบัติ 4 ประการ ได้แก่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 8/271/364)

3.1 ศิลวิบัติ

ศิลปวิบัติ คือ การกระทำที่ขัดต่อศีลหรือการกระทำให้ศีลบกพร่อง ตัวอย่างเช่น ศิลวิบัติที่เกิดขึ้นกับพระภิกษุสงฆ์ ก็คือ พระที่ล่วงละเมิดวินัย ศิลวิบัติสำหรับคฤหัสถ์ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าถือตามนัยแห่งศิลปวิบัติดังกล่าวข้างต้น ก็อาจพอจะนำมาอธิบายศิลปวิบัติสำหรับคฤหัสถ์ได้ โดยแบ่งตามนัยของศีลที่คฤหัสถ์สามารถสมาทานได้ คือ ศีล 5 สำหรับฆราวาส หรือที่เรียกว่าคนดีต้องมีศีล 5 ข้อเป็นนิจศีล คือ รักษาได้เป็นประจำไม่ขาด ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่งก็เรียกว่าศิลปวิบัติ ศีล 8 สำหรับอุบาสกอุบาสิกา ตลอดระยะเวลาที่สมาทานวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ถ้ามีการล่วงละเมิดข้อใดข้อหนึ่งก็เรียกว่า ศิลวิบัติ เช่น จากข่าวตามสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะบนโทรทัศน์ สื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น จะเห็นว่ามีข่าว พ่อข่มขืนลูก ปู่ข่มขืนหลาน และครูข่มขืนศิษย์ ก็บอกได้ว่าศิลปวิบัติถูกกล่าวถึงแล้ว ไม่ว่าจะเป็ศีล 5 ศีล 8 หรือศีล 227 ก็ดี

ในสังคมไทยทุกวันนี้ ไม่เว้นแม้แต่พระภิกษุสงฆ์ ล้วนแล้วแต่มีศิลปวิบัติเกิดขึ้นแล้วก็เป็นข่าวให้สังคมได้วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากมาย เป็นที่น่าสังเกตว่าระยะหลังในยุคปัจจุบัน ศิลวิบัติที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดของพระภิกษุในด้านการล่วงละเมิดศีลและความประพฤติเสียส่วนใหญ่ มิใช่เป็นแค่เพียงความวิบัติทางด้านความเชื่อ ความศรัทธาและความเข้าใจผิดกันซึ่งถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุดแล้ว แต่ถ้าหากความประพฤติของพระภิกษุสามเณรหย่อนยานในพระธรรมวินัยแล้ว ส่วนใหญ่มักจะเป็นกรณีของรายบุคคลเท่านั้นถึงแม้ว่าจะมีผลกระทบต่อส่วนรวมอยู่บ้างก็ตาม แต่ถ้าเป็นความเสียหายอันเกิดขึ้นจากความเห็นความเข้าใจแล้วก็ยังคงเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาอย่างมาก นั่นหมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธองค์ถูกบิดเบือนไป ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิดๆ ถูกนำไปสอนในทางที่ผิดๆ แล้วผลร้ายก็จะตกถึงผู้ที่นำคำสอนที่ผิดๆ นั้นไปประพฤติปฏิบัติและเกิดโทษขึ้นมา ดังนั้นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากความประพฤตินี้สามารถป้องกัน แก้ไข ปรับปรุงใหม่ได้โดยให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่ถ้าเป็นความผิดพลาดที่เกิดจากทางด้านความคิดแล้วและกลายเป็นมิจฉาทิฐิไปด้วย ยิ่งทำให้บุคคลนั้นยากที่จะแก้ไขใหม่ให้ถูกต้องได้เลย ด้วยเหตุนี้คำสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นให้มีการฝึก เพื่อให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย วาจาและใจ การพัฒนาในเบื้องต้น จึงมุ่งเน้นไปในเรื่องของพัฒนาให้ศีลเกิดขึ้นเป็นอันดับแรก

ดังนั้น “ศีล” เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะว่วินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้ว ก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาในรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดี และการจัดสภาพแวดล้อม ที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดี ที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551)

3.2 อาจารย์วิบัติ

อาจารย์วิบัติ คือ มีความประพฤติเสียหาย เสียอาจารย์ เสียจรรยา มารยาท ความเสียหายที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุสงฆ์ มักจะต้องอาบัติเล็กน้อย คืออาบัติอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ ทุกภาสิต เรียกว่า วิบัติแห่งอาจารย์ในส่วนที่เป็นความประพฤติของคฤหัสถ์ ถ้ามีการกระทำใดๆ หรือความประพฤติที่ขัดต่อหลักแห่งจริยธรรม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อหลักศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงามของสังคม ก็ถือได้ว่าเป็นอาจารย์

วิบัติ ความวิบัตินี้สามารถเกิดขึ้นได้สำหรับทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ไม่เว้นแม้แต่พระภิกษุสงฆ์ หากบุคคลนั้นประพฤติปฏิบัติไปตามอำนาจของกิเลสที่มีอยู่ในชั้นธสันดานของมนุษย์ทุกคน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558)

หากเราจะมองดูสังคมไทยในยุคปัจจุบันนี้ ความเสื่อมโทรมในทางด้านศีลธรรมนั้น เกิดขึ้นให้เห็นอยู่ทุกวัน ไม่เว้นแม้แต่ในสังคมระดับครอบครัว ความวิบัติที่เกิดขึ้นจากความประพฤติที่เสียหาย ล้วนแล้วแต่สร้างปัญหาให้กับสังคม เริ่มจากสังคมเล็กๆ ไปจนถึงระดับสังคมโลก “เหตุใดในปัจจุบัน ปัญหาจริยธรรมจึงแก้ไขได้ยาก ข้อสังเกตนี้ก็ไปสัมพันธ์กับสภาพของบ้านเมือง การที่เราให้ความสำคัญ หรือสนใจต่อเรื่องจริยธรรมและคุณธรรมมากขึ้น ก็เนื่องจากว่าในสังคมนี้หรือในประเทศชาตินี้เราได้ประสบปัญหาในทางจริยธรรมและคุณธรรม หรือเรียกศัพท์อย่างเก๋ๆ ว่าปัญหาทางศีลธรรมเพิ่มขึ้น” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

3.3 ทิฏฐิวิบัติ

ทิฏฐิวิบัติ คือ ความเห็นที่ขัดต่อความเป็นจริงหรือความเห็นผิดเป็นถูก ถ้าเป็นภิกษุก็คือเห็นผิดไปจากธรรม จากวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ดีแล้ว แต่ถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็เห็นได้จากการมีความคิดเห็นที่ผิดไปจากกฎเกณฑ์และกติกากฎที่คนในสังคมส่วนใหญ่ยอมรับและเห็นว่าควร ที่เรียกว่าจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่ได้กำหนดและยอมรับกันมานาน รวมไปถึงความเห็นที่ผิดไปจากคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถืออยู่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 3/84/48-49)

ทิฏฐิวิบัติที่ปรากฏใน อปัณณกสูตร ว่าด้วยข้อปฏิบัติไม่ผิด “ภิกษุทั้งหลาย วิบัติ 3 ประการนี้ คือ 1) สิววิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล) 2) จิตตวิบัติ (ความวิบัติแห่งจิต) 3) ทิฏฐิวิบัติ (ความวิบัติแห่งทิฏฐิ) ทิฏฐิวิบัติ เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นวิปริตว่า “ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งยงแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก” นี้เรียกว่า ทิฏฐิวิบัติ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 20/119/363)

จะเห็นได้ว่า ความวิบัติที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจของทิฏฐิ เป็นความวิบัติที่เลวร้ายและรุนแรงมากกว่าความวิบัติทั้งหลายที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะความคิดที่ผิด ความเห็นที่ไม่ตรงตามสภาวะความเป็นจริง เมื่อมีความคิดความเห็นที่ผิด มักจะนำความวิบัติมาสู่ตนเอง ตลอดจนสร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น ด้วยการเบียดเบียนตนเองและคนอื่น ความอิจฉาริษยา ความเห็นแก่ตัว ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ล้วนแต่มีสาเหตุมาจากตัวทิฏฐิเป็นสำคัญ หากความคิดเห็นของบุคคลใดก็ตาม ที่ผิดแหวกออกไปจากความ เป็นจริงที่มันเป็นอยู่ หรือมีความคิดที่แผกแตกต่างออกไปจากกฎของสังคม มักจะเป็นคนที่ลวงละเมิดสิทธิของคนอื่น ทำผิดกฏกติกาของสังคม การกระทำและความประพฤติที่ผิดไปเช่นนี้ ย่อมก่อความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

3.4 อาชีวิวิบัติ

อาชีวิวิบัติ หมายถึง ความวิบัติแห่งการประกอบอาชีพ หรือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดไม่เหมาะสม ไม่ควรแก่เพศภาวะของตนเอง รวมไปถึงการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดกฎหมาย ถ้าเป็นภิกษุก็คือการแสวงหาลาภสักการะในทางมิชอบ ไม่ประกอบด้วยธรรมและวินัย เช่น การบอกรับห่วย แสดงอิทธิฤทธิ์เพื่อให้คนหลงมกมายจะได้นำเอาสักการะมาสู่ตน แต่ถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็คือการเลี้ยงชีพที่ผิดกฎหมาย เช่น การหลอกลวง ต้มตุ๋น ค้ายาเสพติด หรือแม้แต่ค่าน้ำเมา ก็ถือว่าเป็นการประกอบอาชีพมิชอบในทางพระพุทธศาสนา

ภิกษุผู้ปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ ย่อมอวด อุตริมนุสธรรม อันไม่มีไม่เป็นจริง เพราะเหตุอาชีวะ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 1/116/61) เพราะการณอาชีวะ ภิกษุถึงความเทียวชังสือ เพราะเหตุอาชีวะ เพราะการณอาชีวะ ภิกษุกล่าวว่า ภิกษุใดอยู่ในวิหารของท่าน ภิกษุนั้นเป็นอรหันต์ เพราะเหตุอาชีวะ เพราะการณอาชีวะ ภิกษุณิขอโภชนะอันประณีต เพื่อประโยชน์ตนมาฉัน เพราะเหตุอาชีวะ เพราะการณอาชีวะ ภิกษุไม่อาพาธ ขอแกลงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์ตนมาฉัน เพราะเหตุอาชีวะ เพราะการณ

อาชีวะ อาบัตินี้รวมเรียกว่า อาชีวิวัตติ บุคคลผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาอาชีวะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาอาชีวะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 8/336/510)

สรุปได้ว่า ประเภทของวิบัติที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจะเกิดขึ้นได้ จะต้องอาศัย “ทัญญู” เป็นตัวเหตุ และเป็นหลักสำคัญในการกระทำของมนุษย์ ตัวทัญญู หรือความเห็นของมนุษย์นี้ ที่เป็นตัวชี้ตัวผลักดัน และแรงจูงใจให้บุคคลกระทำในสิ่งที่ผิด หรือถูก เป็นประโยชน์หรือความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง และต่อสังคมส่วนรวม

วิบัติที่ปรากฏในพยสนสูตร

ความวิบัติที่ปรากฏในพยสนสูตรที่ว่าด้วยเรื่อง 1) ความวิบัติแห่งญาติ 2) ความวิบัติแห่งภคชะ 3) ความวิบัติเพราะโรค 4) ความวิบัติแห่งศีล 5) และ 6) ความวิบัติแห่งทัญญู โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์ออกไปในแต่ละประเด็นตามที่ได้จำแนก ดังนี้

1. ความวิบัติแห่งญาติ

คำว่า “ญาติ” หมายถึง คนในวงศ์วานที่ยังนับรู้กันได้ทางเชื้อสายฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่, ญาติสืบสายโลหิต หมายถึง ญาติที่มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด, ญาติธรรม หมายถึง ญาติในทางธรรม, ผู้มีความสัมพันธ์ฉันญาติเพราะนับถือศาสนาหรือลัทธิของศาสนาาร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

จากความหมายของคำว่าญาติ ที่ได้กล่าวมานั้น หากจะมองในแง่ของด้านศาสนา จะเห็นได้ว่า คนแต่ละคนที่มาสู่โลกมนุษย์นี้ มีที่มาแตกต่างกัน คนหรือมนุษย์ที่เราสามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า อาจจะมีลักษณะเหมือนกันในด้านสรีระร่างกาย แต่มีสิ่งหนึ่งที่เราไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าเลยนั่นก็คือ “จิตใจ” ดังตัวอย่างในนิทานธรรมบทที่ได้ยกขึ้นมากล่าวอ้างนั้นว่า นางทาสีคนหนึ่งแข่งด่าว่า “นี่เป็นแผ่นกระดานที่บุตรของนางทาสีชื่อว่าสาชัตติยานัง แล้วล้างแผ่นกระดานที่พระกุมารนั้นนั่งในท้องพระโรง ด้วยน้ำเจือด้วยน้ำนม มหาตเล็กคนหนึ่ง ลืมอาวุธของตนไว้ กลับไปเอาอาวุธนั้น ได้ยินเสียงว่าวิฑูชกกุมาร จึงถามโทษนั้น ทราบว่า “นางวาสาชัตติยาเกิดในท้องของนางทาสีของท้าวมหานามศากยะ” จึงบอกกล่าวแก่พวกพล ได้มีการอื้อฉาวกันอย่างขนานใหญ่ว่า “ได้ยินว่า พระนางวาสาชัตติยาเป็นธิดาของนางทาสี” เจ้าวิฑูชกทรงสดับคำนั้น ตั้งพระทัยว่า “เจ้าศากยะเหล่านั้น จงล้างแผ่นกระดานที่เรานั่งด้วยน้ำเจือด้วยน้ำนมก่อน แต่ในเวลาที่เราดำรงอยู่ในราชสมบัติแล้ว เราจักเอาเลือดในลำคอของเจ้าศากยะเหล่านั้นล้างแผ่นกระดานที่เรานั่ง”

การที่จะเข้าใจอรรถที่ว่า ชื่อว่า จิต เพราะสังสมสันดานของตนด้วยสามารถแห่งชวน วิถีนัน จะต้องเข้าใจเรื่องของจิต ซึ่งเกิดดับๆ สืบต่อกันอย่างรวดเร็วว่า นามธรรม ที่เกิดกับจิต แล้วดับไป แต่ละขณะนั้น สะสมสืบต่อในจิต ขณะหลังๆที่เกิดดับสืบต่อมา นั้นเอง เมื่อจิตเกิดขึ้น เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือได้ยินเสียงที่ปรากฏทางหู เป็นต้น ตามปกติจะไม่รู้ว่าขณะที่เห็นหรือ ได้ยินนั้น เป็นลักษณะของจิต แต่มักจะรู้ว่า ขณะใดจิตใจเป็นทุกข์ เศร้าหมอง ชุ่มมัว ขณะใด จิตใจ สบายแจ่มใส ขณะใด โกรธ ขณะใด เมตตาสงเคราะห์ช่วยเหลือบุคคลอื่น ขณะใด เป็นมิตรไมตรีกับบุคคลอื่น จิตแต่ละขณะที่เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว นั้น ก็สังสมสันดานของตน คือ ไม่ว่าจะ เป็นโลกียกุศล อกุศล แต่ละขณะที่เกิดขึ้น แล้วดับไปนั้น เป็นปัจจัยสะสมสืบต่อในจิต ดวง(ขณะ)ต่อๆ ไป เพราะเมื่อ จิตดวงหนึ่งเกิดขึ้นแล้วดับไป การดับไปของจิตดวงก่อน เป็นปัจจัยให้ จิตดวงต่อไป เกิดขึ้นสืบต่อทันที ฉะนั้น จิตดวงที่เกิดต่อจึงมีสภาพธรรม ซึ่งจิตดวงก่อนสะสมไว้แล้ว สืบต่อไป ในจิตดวงหลังๆ ที่เกิดต่อๆไปอีกเรื่อยๆ (สุจินต์ บริหารวนเขตต์, 2553)

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่า บุคคลผู้มาสู่โลกนี้ย่อมต้องอาศัยหมู่คณะ บุคคลที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสังคมหรือถิ่นกำเนิดของบุคคลนั้นอาศัยอยู่ จะต้องประกอบไปด้วย พ่อแม่ พี่น้อง ลุงป้า น้าอา ตลอดจนญาติๆที่อยู่

วงศ์ตระกูลเดียวกัน ถึงแม้ว่าความเป็นญาติที่ผูกพันกันทางสายเลือดก็ดี หรือมิตรสหายผู้ใกล้ชิดก็ดี หากบุคคลนั้นไม่ตั้งตนอยู่ในกฎเกณฑ์ หรือข้อระเบียบประพฤติกฎปฏิบัติภายในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล บุคคลนั้นย่อมเป็นที่รังเกียจของบุคคลในเครือญาติ และหากประพฤติดังไม่ตั้งตนอยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่ในตระกูลแล้ว อาจจะถูกตัดขาดจากญาติมิตร หรืออาจจะทำลายล้างญาติมิตรด้วยจิตที่อาฆาตพยาบาทกันเลยทีเดียว ก็เนื่องมาจากลักษณะทางจิตใจเป็นเหตุสำคัญ และองค์ประกอบของลักษณะทางสังคมอีกประการหนึ่ง ที่จะเป็นตัวชี้วัดและแรงผลักดันให้บุคคลนั้นมีความประพฤติปฏิบัติตนไปในทางลักษณะที่ผิดหรือถูกนั่นเอง

2. ความวิบัติแห่งโศคะ

ความหมายของคำว่า “โศคะ” หมายถึง สมบัติ เช่น ถึงพร้อมด้วยโศคะ ในคำกิริยา หมายถึง การกินการใช้สอย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ดังที่ได้ยกอุทาหรณ์เรื่องของชนปาลเศรษฐี ขึ้นมาแสดงให้เห็นถึงความวิบัติของทรัพย์หรือโศคะของตนเอง ที่ไม่สามารถที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น เนื่องด้วยเหตุของความตระหนี่ ความหวงแหนทรัพย์สินของตนเอง จึงเป็นเหตุให้ตนเองถึงความวิบัติ ในความวิบัติแห่งโศคะนี้ ไซว่าทรัพย์สินเป็นเหตุให้บุคคลถึงความวิบัติ แต่ความเป็นจริงตามหลักธรรมในคำสอนของพระพุทธศาสนา ความโลภ ความตระหนี่ ความหวงแหน ในโศคะทรัพย์ต่างหากที่เป็นผลทำให้บุคคลถึงความวิบัติ ดังนี้

มีพระนครของพระเจ้าทสันนราชปรากฏชื่อว่า เอรก็ฉะเมื่อก่อนข้าพเจ้าเป็นเศรษฐีอยู่ในนครนั้นชนทั้งหลายเรียกข้าพเจ้าว่า ชนปาลเศรษฐีข้าพเจ้ามีเงิน 80 เล่มเกวียน ทองคำ แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ ก็มีมากมาย แม้ข้าพเจ้าจะมีทรัพย์มากมายถึงเพียงนั้นก็พอใจที่จะให้ทาน ปิดประตูเรือนแล้ว จึงบริโภคอาหารด้วยคิดว่าพวกยาจกอย่าได้เห็นเรา ข้าพเจ้าไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่ กระด้าง ได้ด่าพวกคนที่ให้ทาน ทำบุญและห้ามชนเป็นจำนวนมาก ที่ให้ทานทำบุญด้วยคำว่า ผลแห่งทานไม่มีผลแห่งความสำรวมจักมีแต่ที่ไหน จึงทำลายสระน้ำ บ่อน้ำ ที่เขาขุดไว้ ทำลายสวนดอกไม้ สวนผลไม้ ศาลาน้ำดื่มและสะพานในที่เดินลำบากให้พินาศ ข้าพเจ้านั้นไม่ได้ทำความดี ทำแต่ความชั่วไว้เคลื่อนจากมนุษย์โลกนั้นแล้วจึงเกิดในแดนเปรตมีแต่ความหิวกระหายตลอด 50 ปี ตั้งแต่ข้าพเจ้าตายแล้วยังไม่ได้กินข้าวและดื่มน้ำเลย ความหวงแหนทรัพย์เป็นความพินาศ”

จึงเห็นได้ว่า ทรัพย์สินเงินทอง โศคะต่างๆ ถึงจะมีมากมายเพียงไรก็ตาม ก็ไม่สามารถจะคุ้มครองให้บุคคลนั้นไม่ตกไปสู่ความแห่งวิบัติได้ แต่ความโลภ ความตระหนี่ ความหลง ความหวงแหนในทรัพย์ต่างหาก ที่บันดลให้บุคคลนั้นกระทำการที่ไม่ควรทำ อันเป็นเหตุทำให้ถึงความวิบัตินั้นได้ เหตุเพราะมีความเห็นที่ผิดจากหลักความเป็นจริง เห็นผิดเพราะอาศัยความหลง เหตุที่เกิดความหลงเพราะความไม่รู้ตามความเป็นจริง เมื่อความไม่รู้ตามความเป็นจริงเกิดขึ้นครอบงำจิต ก็ทำให้บุคคลนั้นยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของจิตที่มีมัจฉาปฏิญญีครอบงำ เมื่อความเห็นผิดครอบงำจิต ย่อมทำให้บุคคลนั้นกระทำในสิ่งที่ผิดๆ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อบุคคลอื่น แม้กระทั่งตัวเองก็ย่อมได้รับผลของการกระทำของตนเอง ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

3. ความวิบัติเพราะโรค

“โรค” หมายถึง สภาวะและอาการที่ทึ่มแวง ทำลาย ชัดขวาง ย่ำยี เบียดเบียน และเป็นอุปสรรคของชีวิต ทำให้ชีวิตได้รับทุกขเวทนา ปราศจากสุขและพบแต่สิ่งที่ไม่น่าปรารถนาอยู่รำไป โรคดังกล่าวนี้สามารถแบ่งได้อยู่ 2 ประเภทคือ

1) โรคทางจิต คือ โรคที่เป็นต้นกำเนิดในการทำลายสันติและก่อให้เกิดพาหะนำไปข้ามภพข้ามชาติได้ อาจเรียกรวมได้ว่าเป็น “โรคที่มาจากกรรมเก่า” เช่นเกิดมาก็มีสติปัญญาพิกลพิการ พันเพื่อน สมานิสัน ภาวะทางอารมณ์บกพร่อง ฯลฯ

2) โรคทางกาย คือโรคที่ทำลายรูปธรรมให้พบแต่ความขำรูด คร่ำคร่าจนเกิดเวทนาอย่างแรงกล้า หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นโรคที่เกิดมาจากกรรมใหม่และกรรมเก่าผสมกัน เช่น ป่วยเป็นโรคมะเร็ง หรือป่วยเป็นโรคเรื้อรังใดๆ ที่รักษาไม่หาย ใช้นเวลารักษานานมาก ก็ยังไม่หายขาดอาการทรงๆ ทรุดๆ อยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่าความวิบัติแห่งโรค ที่กล่าวไว้ในพยสนสูตรนั้น สือให้เห็นว่า ความเป็นผู้มีโรคมาย่อมก่อให้เกิดทุกขเวทนาใน

ปัจจุบัน เป็นผลมาจากบุพกรรมเก่าที่บุคคลเคยกระทำมาในอดีตชาติ แต่ไม่มีผลต่อการกระทำในปัจจุบันชาติ และไม่ส่งผลให้ไปสู่สุคติหรือทุคติ ตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา แต่มีผลต่อการกระทำในปัจจุบัน หมายความว่า เมื่อโรคร้ายที่เกิดขึ้นทางกายก็ดี หรือทางจิตก็ดี ในคำสอนทางคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากบุพกรรมเก่าในอดีตชาติ หรืออดีตในขณะปัจจุบัน ดังได้ยกอุทาหรณ์ขึ้นมา ตามที่ได้ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเป็นผู้มีโรคมานั้น มีสาเหตุที่มาจากกรรมเก่าดังที่จะได้ยกอุทาหรณ์ขึ้นมาแสดง ดังนี้ “มาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศัสตราบ้าง เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในอบายทุคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในทีใด ๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคมามาก”

ดังนั้น การกระทำหรือกรรมในอดีตชาติหรือในปัจจุบัน เป็นปัจจัยส่งผลให้บุคคลผู้กระทำความชั่วที่ไม่ดี ที่ไม่ควรทำ ด้วยการเบียดเบียนผู้อื่นหรือการเบียดเบียนตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีผลและส่งผลให้เกิดความวิบัติขึ้นได้ ดังที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์อยู่ในสังคมปัจจุบันขณะนี้ จะเห็นได้ว่าการเบียดเบียนตนเองด้วยการดื่มสุราเมรัยอันเป็นของมีนเมา เสพสารเสพติดให้โทษ ยาบ้า ยาอี เป็นต้น ทำให้ร่างกายได้รับโรคร้ายติดตามมาเช่น ตับแข็ง มะเร็งในตับ ตลอดจนจนภาวะร่างกายเสื่อมประสิทธิภาพทางสติและสัมปชัญญะ ทำงานไม่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น อันเป็นสาเหตุให้ถูกออกจากงาน เกิดภาวะความเครียดติดตามมา ผลสุดท้ายทำร้ายตนเองหรือไม่ก็ทำร้ายผู้อื่นด้วยอาการจิตหลอน และปัญหาอีกมากมายที่จะตามมา การบริโภคที่ไม่รู้จักประมาณตนก็เช่นเดียวกัน อันเป็นสาเหตุการนำไปสู่โรคร้ายที่ทำลายผู้คนมามากต่อมาก ดังเช่น โรคอ้วน เบาหวาน ความดัน ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบให้ร่างกายผจญกับโรคร้ายต่างๆ นานา ทำให้บุคคลนั้นต้องได้รับทุกขเวทนาที่เกิดจากโรค สุดท้ายร่างกายย่อมแตกดับไป และเป็นผลสืบเนื่องต่อไปในภพหน้าตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

4. ความวิบัติแห่งศีล

ความวิบัติที่เกิดจากบุคคลผู้ทุศีล หรือไม่มีศีล แต่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์แต่ละกลุ่มหรือแต่ละหมู่เหล่าดังกล่าวนี้ก็มีทั้งผลดีและผลไม่ดี ผลดีก็คือการที่ผู้คนในสังคมสามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นของใหม่ได้ โดยไม่มีความขัดแย้งภายในเกิดขึ้น ส่วนที่ไม่ดีก็คือการปรับตัวไม่ได้ จนเกิดความขัดแย้งที่อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางศีลธรรมและความเป็นมนุษย์ได้ สังคมไทยปัจจุบันกำลังอยู่ในยุคแห่งการเสื่อมศีลธรรมและความล่มสลายในความเป็นมนุษย์ เพราะแลเห็นได้จากปรากฏการณ์และปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างค่อนข้างสม่ำเสมอในขณะนี้ “พฤติกรรมทางเพศที่ผิดความเป็นมนุษย์” เช่น พ่อข่มขืนลูก และการสมสู่อย่างสำส่อนของเด็กวัยรุ่น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์ไร้ซึ่งมโนธรรม ขาดศีลธรรม จึงทำให้ความวุ่นวายในสังคมเกิดขึ้น ดังที่ได้ยกเอาอุทาหรณ์ขึ้นมาแสดง ดังนี้

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วในโลกนี้ ย่อมเข้าถึง ความเสื่อมแห่งโลกะอย่างใหญ่อันมีความประมาทเป็นเหตุ อันนี้เป็นโทษข้อที่หนึ่งแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล อีกข้อหนึ่ง เกียรติศัพท์อันชั่วของคนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วย่อมกระฉ่อนไป อันนี้เป็นโทษข้อที่สองแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล อีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว จะเข้าไปสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมครั่นคร้าม ก่อเขิน อันนี้เป็นโทษข้อที่สามแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล อีกข้อหนึ่งคนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อมหลงกระทำกาละอันนี้เป็นโทษข้อที่สี่แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล อีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก อันนี้เป็นโทษข้อที่ห้าแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล ความเป็นบุคคลผู้ทุศีลหรือไม่มีศีลเพียงข้อใดข้อหนึ่ง ก็สามารถทำให้บุคคลนั้น เป็นที่รังเกียจแก่บุคคลทั่วไป เข้าไปอาศัยอยู่ในสังคมใดๆ ย่อมก่อความเดือดร้อน สร้างปัญหาให้แก่บุคคลอื่น ดังที่ได้ปรากฏในเรื่องของพระธนิยภูมิภาการบุตร ว่าด้วยการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ดังนี้

“ขณะนั้น พระเจ้าพิมพิสารเสด็จเข้าไปหาพระธัญญุมภการบุตร ทรงไหว้แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ตรัสถามว่า “พระคุณเจ้า ทราบว่าไม้ของหลวง ที่เก็บไว้ซ่อมแปลงเมืองในคราวจำเป็น โยมถวายแก่พระคุณเจ้า จริงหรือ”

“จริง มหาบพิตร” “พระคุณเจ้า โยมเป็นพระเจ้าแผ่นดิน มีกรณียกิจมากมาย ถึงจะถวายไปแล้วก็จำไม่ได้ พระคุณเจ้าโปรดเตือนความจำให้โยมด้วย” พระธัญญุมภการบุตร ทูลว่า “ขอถวายพระพร พระองค์จำได้ไหม ครั้งที่พระองค์เสด็จเถลิงถวัลยราชย์ใหม่ๆ ทรงเปล่งพระวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายหญ้า ไม้และน้ำแก่อมณฑลพราหมณ์ ขอสมณพราหมณ์โปรดใช้สอยเถิด”

“พระคุณเจ้า โยมจำได้ ทีโยมพูดนั้น หมายถึงสมณพราหมณ์ผู้มีความละเอียดมีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา มีความรังเกียจแม้ในโทษเล็กน้อย หญ้า ไม้และน้ำนั้นยังมีใครจับจอง อยู่ในป่า ท่านจงใจอ้างจะขนไม้ที่ไม่ให้ไป พระเจ้าแผ่นดินเช่นโยมจะฆ่า จองจำหรือเนรเทศสมณพราหมณ์อย่างไรได้ นิมนต์กลับไปเถิด ท่านรอดตัวเพราะชน แต่อย่าได้ทำอย่างนี้อีก”

ประชาชนพากันตำหนิประณาม โพนทนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ไม่มีความละเอียด หุศีล ชอบพูดเท็จ แต่ก้ปฏิญญาว่า ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ พูดจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกท่านไม่มีความเป็นสมณะ ไม่มีความเป็นพราหมณ์ ความเป็นสมณะ ความเป็นพราหมณ์ของพวกท่านเสื่อมสิ้นไปแล้ว พวกท่านจะเป็นสมณะเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร พวกท่านปราศจากความเป็นสมณะ ปราศจากความ เป็นพราหมณ์ แม้พระเจ้าแผ่นดินก็ยังถูกสมณะเหล่านั้นหลอกหลวงได้ไหนคนอื่นจักไม่ถูกหลอกหลวงเล่า” ภิกษุทั้งหลายได้ยินประชาชนตำหนิ ประณาม โพนทนา บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษ มีความละเอียด มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษา จึงตำหนิ ประณามโพนทนาว่า “ไหนท่านพระธัญญุมภการบุตรจึงขโมยไม้ของหลวงที่เขาไม่ได้ให้ไปเล่า” ครั้นภิกษุทั้งหลาย ตำหนิท่านพระธัญญุมภการบุตรโดยประการต่างๆแล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ”

จะเห็นได้ว่า ความวิบัติแห่งศีล เกิดขึ้นเพราะความประมาทเป็นเหตุ เพราะความไม่รู้ตามความเป็นจริง เมื่อความไม่รู้กับความประมาท คือ ขาดความรอบครอบ ขาดการคิดพิจารณาในสิ่งที่ตนกระทำ ว่าจะจะเป็นผลดีหรือร้ายต่อตนเองหรือต่อบุคคลอื่นเช่นไรบ้าง ความวิบัติแห่งศีลจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยปัจจัยหลักนั้นก็คือ ความหลงผิด หรือทิฐฐิ ที่ยึดเอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ ไม่สนใจสิ่งรอบข้าง หรือสังครมรอบตัว ขอแค่เพียงสิ่งที่ทำลงไป หรือการพูดออกไป ด้วยความพอใจของตน ไม่สนใจว่าจะสร้างปัญหาให้กับคนอื่นหรือไม่อย่างไร เพราะคิดว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้น หรือการพูดนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องสำหรับตนเอง ด้วยเหตุนี้ความวิบัติจึงเกิดขึ้น การเกิดขึ้นของศีลวิบัตินี้ด้วยอาศัยอำนาจของความเห็นที่ผิด จิตที่ถูกครอบงำไปด้วยอำนาจของกิเลส มีความหลงเป็นตัวเหตุแล้วนำไปสู่กิเลสน้อยใหญ่ ที่คอยชักโยบงการให้บุคคลผู้หลงนั้น กระทำในสิ่งที่ผิด ขัดต่อหลักศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม เป็นเหตุให้สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่บุคคลอื่น ตลอดจนสังคมและชุมชนที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ผลสุดท้ายตนเองย่อมเดือดร้อนและได้รับผลของการกระทำของตนเอง

5. ความวิบัติแห่งทิฐฐิ

ทิฐฐิ หมายถึง ความเห็น ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันเป็นสิ่งที่น่าพา ครอบงำ และมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละคนให้ดำเนินไปในทิศทางใด ซึ่งอาจรุ่งเรืองหรือเสื่อมถอย ทั้งนี้ ทิฐฐิ ไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าเป็นความเห็น ความเชื่อที่ถูกต้อง คือ เป็นสัมมาทิฐฐิ หรือ ความเห็น ความเชื่อที่ผิด คือ เป็นมิจฉาทิฐฐิ

มิจฉาทิฐฐิ หมายถึง ความเห็นหรือความเข้าใจที่นำไปสู่ความเสื่อม อันเกิดจากการไม่ยอมรับในการกระทำ และผลแห่งการกระทำของตน ทำให้ไม่มีความสำนึก ไม่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นจนเป็นเหตุให้เกิดการประพฤติ ปฏิบัติที่ไม่สร้างสรรค์ และไม่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงาม มิจฉาทิฐฐิ มาจากคำว่า มิจฉา หมายถึง ผิด หรือ วิปริต ทิฐฐิ หมายถึง ความเห็น หรือ ความเข้าใจ

ทิวฏฐิ เป็นตัวนำพา และกำหนดชีวิต ทั้งในด้านความคิด และการแสดงออก กล่าวคือ ทิวฏฐิ นำพาความคิดให้มองเห็น ให้เข้าใจ ให้เชื่อถือ ให้เลื่อมใสต่อสิ่งต่างๆที่เข้ามาในชีวิตอย่างไร ก่อนที่จะกำหนดพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างไร

การเกิดขึ้นของสัมมาทิวฏฐิ มิใช่เพียงอาศัยธรรมในประการเดียวเท่านั้น แต่ยังต้องการสนับสนุนจากธรรมในข้ออื่นๆด้วยเช่นกัน เพื่อให้สัมมาทิวฏฐิที่เกิดขึ้นในตนมีความเข้มแข็ง และมีกำลังบริสุทธิ์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิวฏฐิ 2 แนวทาง ได้แก่

1) โปรโตโฆสะ เป็นปัจจัยภายนอก หมายถึง เสี่ยงจากผู้อื่นหรือสิ่งรู้เห็นจากภายนอก และหมายความรวมถึงสภาพแวดล้อมภายนอกต่างๆ อาทิ หนังสือตำรา คำสอน การเล่าเรียน การรับรู้จากสื่อหรือข่าวสารทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกในสิ่งที่ตั้งงามที่ช่วยหล่อหลอม และขัดเกลาให้เป็นผู้รู้ และเป็นผู้มีคุณธรรม ประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ตั้งงาม โดยเฉพาะการปฏิบัติตามหลัก กัลยาณมิตร 4 ประการ และสัปปุริสธรรม 7 ประการ

2) โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดในทางที่ถูก คือ การทำในใจโดยแยบคายหรือการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี อาทิ การรู้จักคิดพิจารณาให้เห็น ให้รู้แจ้งในเหตุ และผลอันพึงจะเป็น สืบหาเหตุปัจจัยให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งต่างๆออกให้เห็นเป็นส่วนๆ ตามสภาวะที่สัมพันธ์กัน อันปราศจากอคติแห่งตนหรือความต้องการแห่งตน ซึ่งจะทำให้เกิดความตั้งงาม และแก้ปัญหาได้ตามมา ด้วยปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิวฏฐิ 2 ประการที่ได้กล่าวมา หากเว้นปัจจัยเหล่านี้แก่บุคคลผู้ใดก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดเป็นบุคคลผู้มีมิจฉาทิวฏฐิเป็นที่ไปอย่างแน่นอน

จะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้มีมิจฉาทิวฏฐิเห็นวิปริต คลาดเคลื่อนจากความจริง ย่อมไม่ก่อประโยชน์แก่ส่วนรวม เพราะบุคคลผู้มีทิวฏฐิที่วิบัติ ย่อมเป็นบุคคลผู้เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวย่อมลวงละเมิดข้อห้าม ข้อปฏิบัติปฏิบัติ โดยมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดมิจฉาทิวฏฐิ คือ โปรโตโฆสะที่ไม่ตั้งงาม โปรโตโฆสะที่ไม่ตั้งงาม หมายถึง ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่ไม่ตั้งงามหรือไม่ส่งเสริมให้เกิดความเห็น ความเชื่อในทางที่ถูก อาทิ การไม่ได้เล่าเรียน พ่อแม่ทะเลาะกันให้เห็น คบเพื่อนไม่ดี หรือ สถานที่ที่เที่ยวราตรียามค่าคิน เป็นต้น

อนิโยนิโสมนสิการ หมายถึง การไม่ทำใจให้แยบคาย หรือ ไม่รู้จักใช้ปัญญาพินิจวิเคราะห์ ทำให้ไม่รู้แจ้งถึงเหตุ และผลแห่งความจริง จนกลายเป็นคนเขลา ซึ่งถูกชักนำไปในทางที่ผิดได้ง่าย ปัจจัยนี้ ล้วนมีเหตุมาจากปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ อาทิ การไม่ได้เล่าเรียน การไม่ได้อบรมสั่งสอนจากครูอาจารย์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความจริงที่พระองค์ทรงตรัสรู้และทรงเทศนาสั่งสอน พุทธบริษัทให้เข้าใจและ ปฏิบัติ ตามจนเห็นความจริงนั้นๆ ก็คือ สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏนั้น เป็นธรรมแต่ละชนิด แต่ละประเภท ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้น เพราะมีปัจจัยปรุงแต่งจึงเกิดขึ้นได้ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความเสียใจ ความทุกข์ ความสุข ความริษยา ความตระหนี่ ความเมตตา ความกรุณา การเห็น การได้ยิน เป็นต้น ล้วนแต่เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิด สภาพธรรมแต่ละประเภทรูปนั้นต่างกัน เพราะเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆกัน การที่หลงยึดความโลภ ความโกรธ และสภาพธรรมอื่นๆที่เกิดขึ้นว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้น เป็นความเห็นผิด เป็นความเข้าใจผิด เพราะธรรมเหล่านี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป หมดไป เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนตาย การหลงเข้าใจผิดว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้น ก็เพราะไม่รู้ความจริงของธรรมทั้งปวง เมื่อเห็นขณะใดก็ยึด การเห็นซึ่งเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งว่า เป็นตัวตน เป็นเราเห็น เมื่อได้ยินก็ยึดสภาพธรรมที่ได้นั้น เป็นตัวตน เป็นเราได้ยิน เมื่อได้กลิ่น ก็ยึดสภาพธรรมที่ได้กลิ่นนั้น เป็นตัวตน เป็นเราได้กลิ่น เมื่อลิ้มรส ก็ยึดสภาพธรรมที่ลิ้มรสนั้น เป็นตัวตน เป็นเราได้ลิ้มรส เมื่อคิดนึกเรื่องใด ก็ยึดสภาพธรรมที่คิดนึกนั้น เป็นตัวตน เป็นเรานึกคิด เป็นต้น

บทสรุป

วิบัติที่ปรากฏในพยสนสูตรนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยอำนาจของทิวฏฐิเป็นตัวชี้แนะ และเป็นตัวผลักดัน ให้กระทำเพราะความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความหลงผิดคิดว่าสิ่งที่ตนคิดหรือกระทำนั้นเป็นความถูกต้อง เมื่อความไม่รู้เข้าครอบงำจิตบวกับความหลงผิด คิดสำคัญตนว่า คิดถูก กระทำถูกต้องทั้งทางกาย วาจา และใจ ขาดความรอบ

ครอบในการดำเนินชีวิต ขาดการคิดพิจารณาในสิ่งที่ตนกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ ว่าจะเป็นผลดีหรือร้ายต่อตนเองหรือต่อบุคคลอื่น มักยึดเอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ ไม่สนใจสิ่งรอบข้าง หรือสังคมรอบตัว ขอแค่เพียงสิ่งที่ทำลงไป หรือการพูดออกไป ด้วยความพอใจของตน ด้วยความหลงสำคัญตนว่าถูกต้อง ไม่สนใจว่าจะสร้างปัญหาให้กับคนอื่นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ ความวิบัติแห่งญาติ ความวิบัติแห่งโกละ หรือความวิบัติแห่งโรค ความวิบัติแห่งศีล จึงมักเริ่มต้นที่ความวิบัติแห่งทิฐิ

เพราะคำว่า “ทิฐิ” มักมีคำขยายนำหน้า เช่น สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) มิจฉาทิฐิ (ความเห็นผิด) แต่ถ้ามักมีคำว่า ทิฐิ คำเดียว มักจะแสดงถึงความมีนิสัยไม่ดี หมายถึง มีความยึดถือตามความเห็นของตน ความถึ่มั่นที่จะให้เป็นไปตามความเชื่อถือหรือความเห็นของตน อันเป็นเหตุให้บุคคลผู้มีความเห็นผิด มักจะกระทำด้วยอำนาจทิฐิแห่งตน เมื่อละจากโลกนี้ไป อบาย ทูคติ วินิบาต นรก เป็นที่ไปในเบื้องหน้า หรืออีกนัยหนึ่ง บุคคลผู้หลงกระทำผิดด้วยอาศัยทิฐิ เป็นตัวเหตุ นำ ย่อมทำให้บุคคลนั้น เสื่อมจากโกละ เสื่อมจากญาติ และสุดท้ายความเสื่อมหรือความวิบัติแห่งโรค จะต้องเกิดขึ้นแก่บุคคลในชาติปัจจุบันนี้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- แก้ว ชิตตะขบ. (2553). หลักการถือศีลปฏิบัติธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ปิ่น มุกกันต์. (2535). พุทธศาสตร์ ภาค 1. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). การพัฒนาจริยธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ สวาย จำกัด.
- _____. (2551). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร?. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2558). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 26). กรุงเทพฯ: ผลิตัมม์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วสิน อินทสระ. (2557). พุทธอุทาน. กรุงเทพฯ: สุภา.
- สมภาร พรหมทา. (2548). พุทธปรัชญา: มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (2553). ปรมัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขป และภาคผนวก. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.

